

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ УЯВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В
ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ З ЛІПЛЕННЯ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти другого року навчання
11-241 м групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Дошкільна освіта
Фаренюк Надія Володимирівна
Керівник к.пед.н., доцентка Голінська Т.М.
Рецензент к.пед.н., доцентка Фоміна І.С.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЛІПЛЕННЮ.....	7
1.1. Творча уява та її значення у розвитку дітей дошкільного віку.....	7
1.2. Психолого-педагогічна проблема творчої уяви у дітей дошкільного віку.....	14
1.3. Умови розвитку творчої уяви дошкільників у процесі навчання ліпленню.....	26
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЛІПЛЕННЮ.....	42
2.1. Ліплення як вид образотворчої діяльності, методика навчання ліпленню в дитячому садку	42
2.2. Виявлення рівня розвитку творчої уяви дошкільників.....	50
2.3. Зміст роботи з розвитку творчої уяви в процесі навчання дошкільнят ліплення.....	56
2.4. Аналіз експериментального дослідження розвитку творчої уяви дошкільників у процесі навчання з ліплення.....	67
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ	78
Додаток Кодекс академічної доброчесності.....	99

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що період від народження до вступу до школи є, на переконання вчених, віком стрімкого фізичного розвитку дитини; початкового формування психічних і фізичних якостей, необхідних людині протягом усього його життя, якостей і властивостей, які роблять його людиною.

Дошкільний вік є найбільш відповідальним етапом дошкільного дитинства. Висока сенситивність цього вікового періоду визначає великі потенційні можливості різнобічного розвитку дитини.

Особливістю цього періоду, що відрізняє його від інших наступних етапів розвитку, є те, що він забезпечує саме загальний розвиток, що служить фундаментом для перетворення в подальшому будь-яких спеціальних знань і навичок засвоєння різних видів діяльності. Формуються не тільки якості і властивості психіки дітей, які визначають собою загальний характер поведінки дитини, його ставлення до всього навколишнього, але і ті, які представляють собою «заділи» на майбутнє.

В даний час багато педагогів і психологів відзначають, що сучасній людині недостатньо володіти певним колом знань і умінь, а їй необхідно творчо мислити, приймати неординарні рішення, здійснювати діяльність не по готовому зразку, а бачити різні можливості її здійснення.

Можливість створювати що-небудь нове, незвичайне, закладається в дитинстві, через розвиток вищих психічних функцій, таких, як мислення і уяву. Саме їхньому розвитку необхідно приділити найбільшу увагу у вихованні дитини у віці від п'яти до дванадцяти років. Цей період вчені називають сенситивним, тобто найбільш сприятливим для розвитку образного мислення і уяви.

Проблема розвитку творчої уяви вивчалася багатьма вченими, педагогами, психологами та відображена в роботах Л. Виготського, Е. Сапогова, Л. Венгера, В. Давидова, Н. Веракса, О. Дьяченко, Р.Немова,

С. Рубінштейна, Є. Ігнат'єва, К. Ушинського, А. Петровського, В. Крутецького та інші.

Ідеї цілеспрямованого розвитку творчої особистості висувалися багатьма вченими (Т. Альтшуллер, Ш. Амоношвілі, С. Гессен, Г. Батищев, Г. Геггел, Руссо та ін.). Психологічні аспекти творчого процесу та креативності висвітлено в працях Б. Анан'єва, С. Рубінштейна, В. Юркевич та ін. Разом з тим, проблема визначення ефективних шляхів розвитку творчої уяви у дітей в процесі художньої діяльності вимагає пильної уваги.

Аналіз літератури показує, що різні аспекти даної проблеми вивчаються, але питання, пов'язані з дослідженням педагогічних умов, при яких формування творчої уяви у старших дошкільників в процесі художньої діяльності буде проходити найбільш ефективно недостатньо повно висвітлені. Таким чином, було виявлено протиріччя між необхідністю розвитку творчої уяви у молодших дошкільнят і недостатньою розробленістю психолого-педагогічних умов даного процесу. Це і зумовило вибір теми нашого дослідження, проблема якого сформульована таким чином як **«Розвиток творчої уяви дітей дошкільного віку в процесі занять з ліплення»**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету як складова науково-дослідної теми кафедри «Формування професійної компетентності кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів» (№ 0117U005614).

Мета дослідження: виявити ефективність занять з ліпленням в розвитку творчої уяви дошкільників.

Об'єкт дослідження – процес творчої уяви у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – художньо-творча уяви у дітей дошкільного віку при навчання з пластичним матеріалом.

розвиток творчої уяви при навчанні ліпленню дітей дошкільного віку.

У дослідженні були поставлені і вирішувалися наступні **завдання**:

1. Розкрити сутність поняття «творча уява» і особливості формування творчої уяви.

2. Проаналізувати сучасний стан проблеми розвитку творчої уяви в психологічній і педагогічній літературі.

3. Визначити особливості ліплення з пластиліну, тіста і її значення для розвитку творчої уяви.

4. Виявити рівні розвитку творчої уяви у дітей.

5. Експериментально апробувати педагогічні умови розвитку творчої уяви у молодших дошкільнят при роботі з пластиліном матеріалом.

Методи дослідження: вивчення і аналіз психологічних, педагогічних джерел з проблеми дослідження, експеримент, спостереження, метод кількісної та якісної обробки даних.

Комплекс **методів**, використаних в роботі: аналіз психологічних, педагогічних джерел з проблеми дослідження; педагогічний експеримент (констатуючий, формуючий і контрольний етапи); методи кількісного та якісного аналізу обробки даних.

Теоретична і практична значущість: результати дослідження доповнюють психологічну та педагогічну характеристику дітей молодшого дошкільного віку. Отримані дані дають досить повну і об'єктивну картину своєрідності прояву і формування процесу творчої уяви кожної дитини, що важливо для сучасного виявлення його відставання в розвитку цієї сфери сучасної реалізації індивідуальної корекційної програми. Розробка змісту формує програми може бути використана в практичній діяльності педагогами дошкільних освітніх установ в умовах розвитку уяви у дітей молодшого дошкільного віку.

Гіпотеза полягає в тому, що навчання ліпленню буде ефективним у розвитку творчої уяви дошкільників при дотриманні наступних умов: - наявність предметно-розвиваючого середовища; - використання продуктивних методів і прийомів роботи; - організація самостійної діяльності дітей.

Наукова новизна роботи полягає у тому, щоб довести ефективність розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку засобами образотворчої діяльності в процесі занять з ліпленням.

Теоретичне значення роботи полягає у розширенні знань та розумінь про можливість використання фахівцями дошкільної освіти засобами образотворчої діяльності.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі дошкільної ланки освіти, а також як матеріал до лекцій та семінарсько-практичних занять.

Апробація результатів дослідження. Результати випускної роботи були представлені на засіданні кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету та приймала участь в дистанційній міждисциплінарній міжнародній науково-практичній конференції «ABOUT THE PROBLEMS OF SCIENCE AND PRACTICE, TASKS AND WAYS TO SOLVE THEM», 26-30 жовтня 2020 р., Мілан, Італія. Міжнародний. ISBN - 978-1-63649-928-4. Назва публікації (тези) «Розвиток продуктивної діяльності дітей дошкільного віку під час ліплення», та отримала сертифікат.

Структура та обсяг роботи. Робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЛІПЛЕННЮ

1.2. Творча уява та її значення у розвитку дітей дошкільного віку

Творча уява відіграє важливу роль у житті дошкільника, яке дуже інтенсивно і яскраво проявляється в цьому віці. На думку О. Дяченко, характерною рисою уяви, є створення нового образу, а не просте дублювання вже відомих ідей, що характерно для пам'яті чи внутрішнього плану дій [12].

Уява – це здатність свідомості створювати образи, уявлення, ідеї та керувати ними; відіграє важливу роль у таких психічних процесах, як: моделювання, планування, творчість, гра, людська пам'ять, зазначає Р. Немов [34]. На думку автора, під уявою розуміється будь-який процес, що відбувається «на будь-яких малюнках».

На думку Л. Виготського, **уява** - це процес мислення, що полягає у створенні нових образів (уявлень) шляхом обробки матеріалу сприйняття та уявлень, отриманого в минулому досвіді [6].

Але Г. Сорокін виділяє різні **типи уяв** [46]:

1) рекреаційна уява - створення нового образу на основі опису, розповіді, малюнка, схеми, символу.

2) творча уява - створення абсолютно нового, оригінального образу, якого не було до цього часу.

3) мрія - це особлива форма уяви, розташована в достатньому майбутньому та об'єднує ідеї високої якості життя.

На думки психологів А. Брушлінський, А. Люблінська, В. Мухіна, А. Петровського, існує кілька видів уяви, основними з яких є пасивна та активна [4, 30, 33, 39].

Пасивна уява виконує бажання, на її картинах задовольняються багато індивідуальні потреби, часто навіть несвідомі. У той же час уява є заміною діяльності, так що людина відмовляється виконувати будь-які види діяльності.

Активна уява спрямована на вирішення творчої чи особистої проблеми. В активній уяві немає мрій і невиправданих фантазій, оскільки вона спрямована в майбутнє, людина не втрачає відчуття реальності, не виходить за рамки часу та обставин. Активна уява стимулюється і керується кожним завданням, визначається зусиллями волі людини і підлягає вольовому контролю.

На думку О.Соловйової до активної уяви належать такі типи [45]:

1. **Рекреаційна уява** - побудова нових образів, уявлень в людині за допомогою зовнішньої стимуляції у вигляді словесних повідомлень (опис, розповідь), схем, малюнків, різних видів умовних зображень (символів), знаків; створені зображення повністю відповідають опису.

2. **Творча уява** - це самостійне створення нових образів та ідей, що мають певну цінність для інших людей або для суспільства в цілому і які містяться у досить конкретних, оригінальних продуктах діяльності.

Творча фантазія передбачає самостійне створення образу, речі, атрибута, що не має аналогів, Р. Терентьев [47].

Як стверджує А. Люблінська, *творча уява* - це здатність людини створювати нові образи, обробляючи психічні компоненти, набуті в минулому [30].

Поняття *творчої уяви* в психологічній літературі розглядалося багатьма вченими. Більшість психологів зазначають, що уява - дуже складний процес. А. Брушлінський характеризував творчу уяву як «самостійне створення нових образів, включених у процес творчої діяльності, результатом яких є оригінальні та цінні вироби. Творча уява відрізняє письменників, художників, композиторів, науковців, винахідників тощо»[4, с. 154].

Як зазначав А. Карпів, що творча уява передбачає самостійне створення образу, речі, ознаки, яка не має аналогів, нової; реалізується в оригінальних та цінних продуктах діяльності [36]. Водночас вони відрізняються під новизною:

1) новизна об'єктивна – якби образи та ідеї оригінальні і не повторюють нічого, що існує в чужому досвіді;

2) новизна суб'єктивна – якби вони повторюються раніше створеними, але для даної людини вони є новими та оригінальними.

Механізм формування творчої уяви полягає в самостійному створенні образів об'єктів, яких не існує в наш час, або у відтворенні оригінальної версії вже існуючого об'єкта, явища, це нестандартне зображення, раніше описане, прочитане.

Творча уява активізується, коли людина відкриває щось нове, знаходить нові способи дії, створює нові, оригінальні, матеріальні та духовні цінності, цінні для суспільства.

В. Мухін визначив, що існують закони, які застосовуються до перетворення матеріалу на будь-яку форму уяви. Наступні *процеси та прийоми* характерні для творчої уяви. [33]:

- прийом типізація (спеціальне узагальнення) - має на меті створити складний, цілісний образ, який є узагальненим. Наприклад, є професійні фотографії викладача, лікаря тощо.

- прийом комбінуючий - полягає у виділенні та поєднанні певних ознак предметів або явищ, поєднанні первинних елементів за конкретною логічною схемою, заснованою на досвіді людини.

- прийом акцентуючий - це підкреслення певних рис, ознак, сторін, властивостей предмета та їх подальше перебільшення або заниження. Класичний приклад - карикатура, карикатура.

- прийом реконструкція - полягає у визначенні цілісної структури зображення з точки зору частини, атрибута чи якоїсь властивості.

- прийом аглютинація, тобто «склеювання» різних частин, не пов'язаних у повсякденному житті. Прикладом може служити класичний персонаж казки, людина-звір чи людина-птах.

- прийом гіперболізація - це парадоксальне збільшення або зменшення об'єкта чи окремих його частин. Приклад - хлопчик з великим пальцем.

- прийом асиміляція - дозволяє розробляти діаграми, представляти конкретні процедури (моделювання, схеми тощо).

- прийом розчленування полягає в тому, що нові предмети отримують шляхом розділення деяких предметів.

- прийом замінити - замінити одні елементи іншими.

- прийом аналогія - полягає у створенні нового за аналогією (подібністю) із уже відомим.

Як зазначив Л. Виготський, що «для того, щоб зрозуміти психологічний механізм уяви та пов'язану з цим творчість, найкраще почати з пояснення взаємозв'язку, який існує між фантазією та реальністю в поведінці людини» [6, с. 110]. Він зауважує існування чотирьох основних форм, що пов'язують уяву з творчістю:

1) Кожна картина уяви складається із картин, зроблених з реальності та людського досвіду.

2) Фіксований образ уяви завжди є елементом реальності. Вивчаючи історії істориків чи мандрівників, людина уявляє собі певну картину події; ці ідеї є результатом творчої діяльності.

3) На процес творчої уяви впливають емоції, що зберігаються в пам'яті разом із раніше створеними образами.

4) Образ уяви може бути чимось абсолютно новим, не пов'язаним із людським досвідом [6, с. 124]

На думку Е. Яковлевого, завдання творчої уяви полягають у визначенні можливих результатів дій, спрямованих на виявлення або створення нових предметів, явищ, ситуацій [53]. Кожна людина потребує

творчої уяви, але найбільш чітко це проявляється у творчості художників, письменників, художників тощо.

Процес творчої уяви також вивчав О. Дяченко, А. Леонтьєв та інші [13, 29]. Їхні дослідження підкреслюють тезу про те, що творча уява пов'язана зі значною новизною та невизначеністю ситуації, що сприймається людиною, вирішення якої передбачає необмежену різноманітність можливих шляхів.

А як зазначає Е. Смирнова, що уява відіграє важливу роль у житті дитини, вона проявляється набагато частіше, ніж у дорослого, і набагато легше віддаляється від навколишньої дійсності [44].

На думку А.Петровського, творча уява дитини залежить від багатьох факторів, включаючи вік та розумовий розвиток [40]:

1. У дітей до трьох років уява вбудовується в інші психічні процеси, на яких вона базується. У віці трьох років відбувається формування словесних форм уяви, це стає самостійним процесом.

2. Діти у віці чотирьох та п'яти років дошкільник набуває навичок планування, складаючи у своїй голові план заходів, які потрібно виконати.

3. У дітей шести та сіми років уява стає активною. Образи, які дитина відтворює, починають з'являтися в різних ситуаціях, набувають змісту та конкретності, з'являються елементи творчості.

На думку О. Дяченко, розвиток уяви з раннього дитинства, сприяє не тільки вдосконаленню пізнавальних процесів та здатності творити, але й формуванню особистості дитини. Чудовий спосіб розвинути свою творчу уяву - це наочна діяльність та художня робота.

Як зазначила Г. Кирилова, що уява в дитині з самого початку свого формування має дві основні функції - когнітивну та афективну [18]. На думку автора, головним завданням когнітивної уяви є відтворення об'єктивної дійсності, завершення побудови загальної картини світу та отримання нових вражень. За допомогою своєї фантазії діти можуть творчо опановувати зразки та значення людських вчинків, будувати єдину

картину події чи явища. Афективна функція покликана захищати та встановлювати свою власну «Я» цього захисту має два шляхи:

- Перший шлях - неодноразово граючи або відтворюючи травмуючі ситуації чи впливи, дитина відходить від них і починає сприймати ці ситуації ззовні.

- Другий шлях - дитина створює уявну ситуацію, в якій вона може утвердитися і спритно і мужньо почуватися в цій уявній ситуації. Саме ці дитячі фантазії відіграють роль емоційності.

З точки зору психологічних досліджень Л. Виготський, А. Леонт'єв, А. Люблінської показують, що у старшому дошкільному віці, порівняно з дошкільним дитинством, з'являється новий вид діяльності - творчий, під час що створює можливість переходити від думки до ситуації, а не від ситуації до думки [6, 29, 30].

Як підкреслюють психологи, що дитина старшого дошкільного віку залучає процес фантазування себе, що дозволяє йому вигадувати, комбінувати та створювати нові ситуації та характери. У дошкільному віці діти легко створюють уявні світи, заселяють їх вигаданими персонажами зі специфічними характеристиками та діють у характерних ситуаціях. Розвиваюча функція уяви бере участь у створенні таких фантазій.

Уява допомагає дошкільнику вирішити емоційну та особисту проблему, включаючи уявних персонажів до певних життєвих умов і привласнюючи їм людські думки, почуття, вчинки. Дитина відтворює поведінку тварин по-людськи, відображаючи досвід соціальних відносин.

У дитини є нестандартні методи перетворення вражень, що використовуються в ігровій та художній діяльності, такі як:

1. Прийом антропоморфізації - одухотворення предметів, які діти часто використовують для створення картин, адже вони постійно зустрічаються з ним під час прослуховування казок.

2. Техніка створення ситуацій, надаючи героям реалістичні дії, в яких дитина починає розуміти, що вони неможливі. Він відчуває міру, яка не повинна перевищувати його уяву.

Говорячи про особливості розвитку творчої уяви у старшому дошкільному віці, Г. Сорокін зазначає, що творча уява не може формуватися самостійно: вона розвивається протягом життя дитини і залежить від умов її життя, виховання та вражень [46]. Освіта найбільше сприяє розвитку творчої уяви дитини.

На думку В. Мухіної, творча уява допомагає дитині створювати нові образи, зовсім інші, ніж ті, що зберігаються в пам'яті людини [33].

Е. Яковлев зазначає, що розвиток творчої уяви в дошкільному віці необхідно поєднувати з розвитком образного мислення, оскільки більшість дітей цієї вікової групи належать до художнього типу, а не до інтелектуального [53].

На думку О. Дяченко, уява найефективніше розвивається в дії, тому важливо залучати учнів до відповідної віку предметної та практичної діяльності, особливо до розвитку гри [12].

Отже, творча уява - процес створення нових образів та ідей, які входять в конкретні оригінальні вироби; здатність людини створювати нові образи, обробляючи психічні компоненти, набуті в минулому. Творча уява - це самостійне створення образів, речей, знаків, що не мають аналогів. Творча уява починає проявлятися у старшому дошкільному віці, але не створює себе, а розвивається протягом життя дитини і залежить від умов її життя, виховання та вражень дитини.

1.2 Психолого-педагогічна проблема творчої уяви у дітей дошкільного віку

Вітчизняні та зарубіжні вчені приділяли і приділяють багато уваги дослідженням творчості, розвитку творчого начала, творчих здібностей, вивчення творчої уяви.

На жаль, займаючись проблемою творчості, психологи і педагоги звернули увагу на уяву дитини тільки лише кілька десятиліть тому. Але ця сфера мало вивчена як з психологічної, так і з педагогічної точки зору. Що створює певні труднощі в пошуку методичних засобів активізації творчої уяви дітей.

Уява значно розширює і поглиблює процес пізнання образотворчої діяльності під час занять з ліплення. Воно відіграє величезну роль і в перетворенні об'єктивного світу.

На думку Л. Рубінштейна, основне значення уяви полягає в тому, що без нього не була би неможлива будь-яка праця людини, так як неможливо працювати, не уявляючи собі в праці кінцевого і проміжного результату. Без визначення уяви не був би можливий прогрес у світі як ні в науці, ні в техніці, ні в мистецтві та будь якій сфері діяльності [44].

За допомогою уяви людина ідентифікує ті властивості, які хоч і приховані в неї, але специфічні для об'єкта і найбільш відображають його загальну, цілісний характер природи (вони можуть або сформуватися в процесі розвитку об'єкта, або взагалі не виникати, і не втілюватися в реальність, залишившись у сфері цього можливого). Уява і креативність - не довільно «вриватися» в об'єкт, не руйнувати його цілісність; навпаки, це його виконання відповідно до особливостей об'єкта. Багато в чому є вірною відома метафорична характеристика творчості, яку приписують французькому мислителю М. Монтеню: створення того, що не є в природі, а того, що в принципі «не протиставляється».

Але Л. Коршунова вважав, що за допомогою уяви людина відображає дійсність, але в інших, незвичайних, часто несподіваних творах та

поєднаннях зв'язку. Уява перетворює реальність і на цій основі створює нові образи [24].

За допомогою уяви можна контролювати багато психофізіологічних станів організму і пристосовувати його до майбутньої діяльності. Є факти, які показують, що за допомогою уяви суто вольова людина може впливати на органічні процеси: змінювати ритм дихання, частоту серцевих скорочень, артеріальний тиск, температуру тіла.

Уява це одна з основних характеристик людини, в якій найбільш чітко проявляється різниця між людиною та твариною. Філософ Є. Ілленко писав: «Сама по собі взята фантазія, або сила уяви, належить до числа не тільки дорогоцінних, а й загальних, універсальних здібностей, що відрізняють людину від тварини. Без неї не можна зробити жодного кроку в мистецтві... Без сил уяви неможливо було б перейти вулицю крізь потік автомашин. Людство, позбавлене фантазії, будь-коли запустило в космос ракету»[41]. А Д. Дідро вигукував: «Уява! Без цієї якості неможливо бути ні поетом, ні філософом, ні вченою людиною, ані мислячою істотою, ані просто людиною... Уява це здатність викликати образи. Людина, повністю без цієї здатності, була б ідіотом»[41].

Уява - це здатність будувати в свідомості елементи життєвого досвіду (враження, ідеї, знання, досвід), використовуючи нові поєднання та взаємозв'язки чогось нового, поза тим, що раніше сприймалося.

Уява - основа всієї творчої діяльності. Це допомагає людині звільнитися від бездумства думок, трансформує сприйняття пам'яті і таким чином в кінцевому рахунку забезпечує створення свідомого нового. У цьому сенсі все, що нас оточує і зроблено руками людини, - це цілий світ культури на відміну від світу природи - все це є результатом творчої уяви.

Уява відіграє надзвичайно важливу роль у психічному житті дошкільника. Уява в дошкільному віці настільки жива і напружена, що багато психологів вважають, що це спочатку надана здатність дитини, яка з роками втрачає свою силу. Однак проблема розвитку уяви, хоча і викликає

постійний інтерес психологів, залишається однією з найменш розвинених і суперечливих проблем психології. Загалом уяву можна визначити як здатність рекомбінувати зображення. Суть уяви полягає в тому, що вона «захоплює» ціле перед частинами і створює вичерпну картину на основі окремого підказки. Характерною рисою уяви є свого роду «відхід від реальності», що створює новий образ, ніж просто дублювання відомих ідей, що характерно для пам'яті чи внутрішнього плану дій [48, с. 260]. Різні психологи по-різному пояснювали дитині можливість побудови нового, уявного світу.

Філософ Л. Голосовкер вважає уяву первинною і вищою, яка знає і пов'язує людський розум, розум міфотворчого періоду. Парадоксально, але воно визначає уяву - «розум уяви», діалектичну логіку уяви - і протиставляє її розуму науки як абстрактний розум. Розум породжує ідеї, якими живе людство.

У психології уява трактується як своєрідний синтез почуттів та раціональності, характерною рисою якого є її суб'єктивність. Роль уяви в процесі творчого пізнання можна визначити як один із способів використання наявних знань людини для здобуття нових знань, як перенесення знань з однієї галузі в іншу, властивості якої необхідно вивчати для вирішення когнітивних проблем [4].

Творець психоаналізу, З. Фрейд, вважав уяву основною, оригінальною формою дитячої свідомості. Принцип задоволення, який панує в ранньому дитинстві, відображається у фантазіях і мріях дитини. За Фрейдом, свідомість дитини до певного віку не має реальності і служить лише її чуттєвим бажанням [18, с. 281].

Приблизно таку ж позицію продовжує і розвиває Піаже. Початковою точкою розвитку дитини, на думку Піаже, є нереальне мислення, тобто міражне мислення чи уява. Егоцентричність дитини - це перехід від уяви до реалістичного мислення. Чим молодша дитина, тим більше її думок зосереджується на уявному задоволенні її бажань. Лише в більш пізньому

віці дитина починає враховувати реальність і пристосовуватися до неї [18, с. 282].

Тоді відповідно до цієї позиції творчої уява відрізняється від реалістичного мислення тим, що:

- підсвідомо (дитина не усвідомлює своїх цілей та мотивів);
- орієнтована на особисте задоволення, а не на реальну активність у навколишній дійсності;
- воно є образним, символічним, його не можна виразити словами або передати іншим людям.

Однак важко це уявити, не кажучи вже про те, що міраж-неподібна структура сну є більш первинною формою, ніж мислення, орієнтоване на реальність. Спостереження показують, що дитина в ранньому віці має справу не з галюцинаторним задоволенням, а з реальним задоволенням своїх потреб. Відомо, що жодна дитина не відчуває галюцинаторного задоволення від уявної їжі. Задоволення дитини невіддільні від реальності. Шлях до насолоди в ранньому дитинстві веде через реальність, а не через її залишення [3, с. 171].

Уява «невербальних» дітей також залишається невипробуваною. Насправді, як вказував Л. Виготського, потужний крок у розвитку уяви відбувається разом із вивченням мови. Спостереження показують, що затримка мовного розвитку завжди призводить до недорозвинення уяви дитини. Мова звільняє дитину від прямих вражень, вона допомагає формувати та закріплювати уявлення про неї; саме мова дає дитині можливість уявити предмет, якого вона не бачила, переосмислити його та перетворити у своєму розумі. Дитина може виразити словами те, що не відповідає її реальному сприйняттю; це дає йому можливість дуже вільно висловлюватися у полі вражень, створених і виражених словами [3, с. 176]. Отже, головним засобом уяви, а також мислення, є мова. Уява стає можливою завдяки мові і зростає разом із нею. Тому це не основна

функція, властива дитині, а результат її психічного розвитку, головним чином лінгвістичного.

Досить складне питання про багатство дитячих уявлень. Вважається, що уява дитини набагато багатша, ніж у дорослого. Дійсно, діти фантазують із різних причин: вони складають історії, придумують фантастичні сюжети, приписують людський досвід та стосунки камінням чи деревам, розмовляють про речі тощо. Однак елементи, які є частиною дитячих фантазій, як би запозичені з досвіду: з казок, розказаних дорослими, з випадково почутих слів чи переглянутих фільмів, з того, з чим вони стикалися в реальному житті. Нова комбінація та рекомбінація відомих зображень, передача властивостей та подій від одного персонажа до іншого створюють фантастичну картину, абсолютно відмінну від реальності.

Але всі ці фантастичні поєднання базуються на реальному досвіді дітей, на тому, що вони вже знають [18, с. 283]. І оскільки вони не багато знають і їхній життєвий досвід набагато гірший, ніж досвід дорослих, у них менше матеріалу для своїх уявлень. Дитина може уявити менше, ніж дорослий. Його фантазії стримуються через бідні життєві ідеї та примітивний життєвий досвід. Отже, дитяча уява не може бути багатшою і багато в чому навіть гіршою за уяву дорослого.

Проте уява відіграє набагато більшу роль у житті дитини, ніж у дорослому. Він проявляється набагато частіше і дозволяє набагато легше «відійти» від реальності [15, с. 260]. І головне, діти вірять у те, що вони придумали. Уявний і реальний світ не розділені такою чіткою лінією, як у дорослих. Переживання, спричинені уявними подіями, для них абсолютно реальні і набагато сильніші, ніж для дорослих. Діти 3-5 років можуть оплакувати долю сірого козлика або колобка, погрожувати злему чарівнику і намагатися перемогти його під час вистави, придумати способи врятувати зайчика від хитрої лисиці тощо. Що відбувається в просторі уяви (у казці, а не на словах, на сцена) викликає у нього найсильніші

емоції, уявний персонаж може стати для нього реальною загрозою чи порятунком. Відомо, що з освітніх міркувань дорослі вводять у життя та свідомість дитини різних уявних персонажів: Бабу Ягу чи Змій Горинич, які беруть неслухняних дітей, або добрих фей, які приносять чудові подарунки та виконують різні магії. Ці герої стають живими і абсолютно реальними для дитини. Діти серйозно бояться вигаданої Баби-Яги і чекають (а іноді бачать) добру фею. Жорстокі жарти старших дітей на вулиці: «Баба Яга летить!» - викликати у дошкільника сльози та паніку. Навіть вдома, в інтимній та безпечній обстановці, може статися низка уявних подій. Багато дитячих страхів, які часто з'являються в цьому віці, пояснюються саме силою і яскравістю дитячих уявлень.

Підвищена емоційність - важлива риса, яка відрізняє уяву дошкільника [15, с. 284]. Уявні персонажі набувають особистого значення для дитини і починають жити в його свідомості як цілком реальні.

Однією з найменш розроблених проблем у психології уяви дитини є проблема психічних механізмів творчої уяви дошкільників. Саме з цією проблемою О. Дяченка, в якій на основі розв'язання уявних проблем пояснювалась специфіка уяви дітей різного віку [6, с. 289].

З самого початку уява дитини виконує дві основні функції - когнітивну та афективну [6, с. 302]. Основне завдання когнітивної уяви - відтворити об'єктивну реальність, завершити побудову загальної картини світу та отримати нові враження. Використовуючи свою уяву, діти можуть творчо опановувати зразки та значення людських вчинків, будувати цілісну картину події чи явища.

Афективна функція уяви полягає в утвердженні та захисті себе. Цей захист можна здійснити двома способами. По-перше, багаторазово відтворюючи (або відтворюючи) травмуючі впливи або ситуації, дитина ніби віддаляється від них, починає бачити їх сторони. По-друге, діти створюють уявні ситуації, в яких вони можуть самовиражатися - вони почуваються сильними, мужніми, спритними, всесильними. Цю функцію

виконують численні дитячі фантазії про власні перемоги та неймовірні успіхи, а також про можливість врятувати Іванушку, Кая та інших героїв.

Експериментальне вивчення творчої уяви цікавило західних психологів з 1950-х років. У першій половині 20 століття біхевіоризм був впливовою тенденцією в американській та європейській науці, представники якої ігнорували існування образів, виключаючи їх із кола досліджуваних явищ. Однак А. Осборн вже описував творчість як спрямовану уяву в поєднанні з намірами та зусиллями. Функція уяви - побудова та створення образів - була визнана найважливішою здатністю людини (Р. Ассаджолі). Його роль у творчому процесі прирівнюється до ролі знань та оцінки (С. Арієті; С. Парнс). У роботі Х. Вернера вперше була сформульована ідея поступового розвитку уяви, пов'язаної з оперативним характером психічного розвитку. Дж. Джулі та М. Кетчіол стверджували, що якісна своєрідність уяви відображає складність етапу пізнавального розвитку об'єкта. Сама потреба у вивченні уяви та її внеску у творчий процес виникла саме тоді, коли дослідники мали дані, що розкривають важливість образів для побудови моделей світу (П. Шорт), описуючи такі особливості, як ситуативні (С. Лангер), сфера підходу до реальності (Х. Груббер).

Монополісти у дослідженнях уяви та творчості дітей дошкільного віку, зазначає В. Синельников, є дослідниками, що працюють (прямо чи опосередковано) в рамках теорії творчого інтелекту. До цього часу було поширеним сприймати уяву як винахід чогось, що не існує, як нехтування реальністю, як відхід від реальності. І чим далі цей «виїзд», тим творчішими у своїй оригінальності є образи уяви.

Сучасна зарубіжна психологія трактує уяву як важливий аспект творчості, як і будь-яку творчу діяльність загалом.

Розглядаючи суть уяви, дослідники звертають увагу насамперед на наявність трансформації зображення.

«Уява, - пише С. Рубінштейн - це пов'язано з нашими здібностями та потребою створювати нові речі». І далі: «Уява - це відхід від минулого досвіду, його трансформація. Уява - це перетворення того, що подано в образній формі»[21, с. 4].

Подібну думку висловлює Е. Ігнат'єв, який пише: «Головною особливістю уяви в конкретній практичній дії є трансформація та обробка перцептивних даних та іншого матеріалу з минулого досвіду, в результаті чого отримуються нові ідеї» [21, с. 9]. Те саме можна прочитати у «Філософській енциклопедії», в якій уява визначається як розумова діяльність, що полягає у створенні розумових образів і ситуацій, які, власне, ніколи не сприймалися людиною безпосередньо.

Процеси творчої уяви, зазначав Л. Виготський має аналітичну та синтетичну природу. Основною його тенденцією є трансформація уявлень (образів), що в кінцевому рахунку забезпечує створення моделі свідомо нової ситуації, яка не виникала раніше. Аналізуючи механізм уяви, слід підкреслити, що його суть полягає в процесі трансформації ідей, створенні нових образів на основі існуючих. Уява, фантазія - це відображення дійсності у нових, несподіваних, незвичних поєднаннях та поєднаннях.

Також вчені підкреслюють таку особливість функціонування уяви, як подання цілого перед частинами.

Так суть уяви Є. Ільєнков бачить у здатності «осягнути» ціле перед частиною, у здатності на основі окремої підказки побудувати вичерпну картину. Він підкреслює, що уява протиставляється свавіллю, яке виражається у наданні об'єкту будь-яких властивостей без об'єктивної причини [29, с. 80]. Цю ж особливість наголошує В. Давидов [13, с. 100].

Суть уяви полягає у здатності сприймати та підкреслювати певні ознаки та властивості в предметах та явищах, а також переносити їх на інші предмети. Існує кілька прийомів створення образів.

Поєднання - поєднання окремих елементів, різних зображень, предметів у нові, більш-менш незвичні поєднання. Поєднання - це творчий

синтез, а не просто сума вже відомих елементів, це процес значного перетворення елементів, з яких будується новий образ.

Окремий випадок зв'язку - аглютинація, відзначила Л. Виготський, - спосіб створити новий образ, комбінуючи, склеюючи абсолютно різні предмети або їх властивості.

Акцентуючи підкреслює певні риси (наприклад, образ велетня). Цей метод лежить в основі створення мультфільмів та дружніх мультфільмів (розумний - дуже високий лоб, відсутність інтелекту - низький).

На думку О. Дяченко, наголос проявляється в кількох конкретних діях [39, с. 123]:

- перебільшення - навмисне підкреслення особливостей зовнішності людини;
- перебільшення або заниження (хлопчик-з-пальцем, Дюймовочка);
- типізація - узагальнення та емоційна насиченість образу.

О. Дяченко зауважив, що уявні образи базуються на уявленнях про пам'ять. Але ці переконання зазнають глибоких змін. Уявлення про пам'ять - це зображення предметів і явищ, які в даний час не сприймаються, але колись були сприйняті. Але ми можемо, спираючись на знання та досвід людства, створити уявлення про речі, яких ми ніколи раніше не бачили. Тим не менше, все нове, створене в уяві, завжди так чи інакше пов'язане з реально існуючим об'єктом [17, с. 60].

Уява тісно пов'язана з мисленням. Як визначив Д. Узнадзе : «Мислення ... лише вирішує, що потрібно робити, але як реалізувати, як втілити в життя те, що є лише в царині уяви, це вже не питання мислення» [53]. І мислення, і уява виникають у проблемній ситуації, потреби особистості мотивовані, а їх основою є випереджувальне відображення. Але випереджувальне відображення дійсності, здійснюване в процесі уяви, набуває форми живих уявлень, а випереджальне відображення в процесах мислення полягає у використанні концепцій, що дозволяють

узагальнювати та опосередковано пізнавати навколишнє середовище [24, с. 80].

Р. Немов підкреслює, що уява є основою наочно-образного мислення, яке дозволяє людині орієнтуватися в ситуації та вирішувати проблеми без безпосереднього втручання практичних дій. Це дуже допомагає йому у життєвих випадках, коли практичні дії або неможливі, важкі, або просто безглузді [35, с. 102]. Загалом, уява пов'язана з усіма аспектами психічної діяльності людини: сприйняттям, пам'яттю, почуттями, мисленням [24, с. 210].

Окрім того, що пов'язана з психічними процесами, уява тісно пов'язана з реальністю. Навіть якщо ви придумаете щось абсолютно незвичне, після ретельного розгляду ви виявите, що всі вигадані елементи, взяті з життя, з минулого досвіду, є результатом ретельного аналізу незліченних фактів. Недарма Л. Виготський сказав: «Творча діяльність уяви безпосередньо залежить від багатства та різноманітності попереднього людського досвіду, оскільки досвід - це матеріал, з якого створюються фантазійні структури. Чим багатший досвід людини, тим більше матеріалу доступна їй уяві» [7, с. 39].

Фізіологічні основи уяви, наголошує О. Боровик - це складна аналітично-синтетична діяльність мозку, під час якої на основі раніше сформованих створюються нові системи тимчасових зв'язків.

Нейрофізіологічною основою уяви є створення тимчасових нервових зв'язків у сфері першої та другої сигнальних систем, їх дисоціація (розпад на окремі елементи) та об'єднання в нові системи під впливом різних мотивацій. Уява пов'язана з емоціями, діяльністю підкіркових утворень мозку, але останні дослідження підтверджують, що фізіологічні механізми уяви розташовані не тільки в корі головного мозку, але і в глибших відділах мозку, наприклад, в гіпоталамо-лімбічній системі. Експериментально встановлено, що у разі пошкодження гіпоталамо-лімбічної системи людина може відчувати характерні психічні розлади: її

поведінка, здається, не регулюється конкретною програмою і складається з ряду окремих, ізольованих актів, проте самі по собі досить складні та цілісні. Під впливом уяви в людині відбуваються відповідні органічні зміни. Отже, образно зображаючи певні фізичні навантаження, ви можете змусити серце і органи дихання працювати швидше.

В. Синельников вважає, що типи уяви відрізняються за тим, як функціонують образи: найпростіша форма - спонтанна уява - передбачає безпосереднє копіювання зображень. Найскладнішим - підключення уяви - є використання абстракції, синтезу та символічної заміни [47, с. 97].

У психології розрізняють такі види уяви: мимовільні або пасивні: сні, галюцинації (слухові та зорові); довільна чи активна уява: рекреаційна чи репродуктивна та творча. У свою чергу творіння містить мрію і фантазію, образ машини, яка «зашифрована» звичайними символами.

Творча уява заснована на самостійному створенні нових образів, що реалізуються в оригінальних продуктах дії. Зображення створюються, не покладаючись на готовий опис або звичайне зображення.

Роль творчої уяви величезна. Створюються нові оригінальні роботи, яких ніколи не було. Однак їх персонажі (серед художників, скульпторів, письменників) настільки жваві та справжні, що ви починаєте поводитися з ними так, ніби вони живі [42, с. 28].

Особливий вид уяви, як зазначає А. Петровський - це мрія. Мрія завжди спрямована в майбутнє, в перспективі життя і діяльності конкретної людини, конкретної людини. Мрія дозволяє планувати своє майбутнє та організовувати свою поведінку, щоб здійснити її. Людина не могла уявити майбутнє (саме те, що є) без уяви, без здатності будувати новий образ. Більше того, сновидіння - це такий процес уяви, який завжди спрямований не тільки в майбутнє, але і в бажане майбутнє [36, с. 202].

Образи, подібні до сну, містять ідеали людини - образи, які слугують зразками для життя, поведінки, стосунків, вчинків. Ідеал - це картина, на

якій представлені найцінніші, найважливіші риси особистості та риси. Образ ідеалу показує тенденції розвитку особистості.

Ще одним видом творчої уяви є фантазія. Тут бажане майбутнє безпосередньо не пов'язане із сьогоденням. До фантастичних зображень належать казкові та науково-фантастичні образи. У фантазії представлені предмети та явища, яких у природі не існує. Як казки, так і наукова фантастика, зазначив В. Крутецький - це результат творчої уяви. Однак їх автори не бачать жодних способів досягти того, що малює їхнє уявлення [42, с. 208].

Звернувши увагу на визначення в доступі в літературі. Л. Виготський зазначає, що «уява не повторює в тих же поєднаннях і в тих же формах окремих вражень, які накопичені раніше, а будує якісь нові ряди з раніше накопичених вражень. Інакше кажучи, привнесення нового в самий перебіг наших вражень і зміна цих вражень так, що в результаті цієї діяльності виникає деякий новий, раніше не існуючий образ, складає, як відомо, саму основу цієї діяльності, яку ми називаємо уявою» [8, с. 43].

Таким чином, хотілося б зазначити, що фантазія є однією з найважливіших, найцікавіших і найзагадковіших властивостей психіки людини. Явище ще не досліджено повністю, включаючи його анатомо-фізіологічні основи. Місце розташування уяви в мозку людини і зв'язок уяви з роботою органічних структур також недостатньо вивчені.

Аналіз теоретичних підходів до тлумачення поняття «уява» відображає складність цього психологічного виховання, багатогранність цієї сторони психіки породжує розбіжності в думках у класифікації уяви та інтерпретації її змісту. Зміст розвитку уяви слід розглядати більш докладно через ознаки, згадані в наступному абзаці.

1.3. Умови розвитку творчої уяви дошкільників у процесі навчання ліпленню

Одним із важливих факторів розвитку творчої уяви дітей є створення умов, сприятливих для формування процесу їх творчих здібностей [13].

З точки зору психологів, дошкільне дитинство є чутливим періодом для розвитку творчих здібностей, оскільки в цьому віці діти надзвичайно сприйнятливі, у них є велике бажання пізнати навколишній світ. «А ми дорослі, заохочуючи цю цікавість, передаючи дітям нові знання, залучаючи їх до різних видів діяльності, ми сприяємо розширенню дитячого досвіду» [38, с. 52].

Велике значення має педагогічний вплив на дітей, тобто створення умов і використання різних форм, методів і прийомів для організації роботи з розвитку творчих здібностей дітей у процесі ознайомлення з мистецтвом, ефективності та успіху що залежить від ряду дидактичних умов, таких як:

- максимальне розкриття вікових особливостей дошкільника;
- творчий потенціал вихователя;
- створення творчої атмосфери.

Дуже важливим психолого-педагогічним шаром у ознайомленні із світом мистецтва, в педагогіці вважається особливість розвитку сенсорної сфери дошкільників, тобто емоцій. Емоції людини - це психологічні стани, що виникають залежно від того, як вона відчувається в даний момент, і залежать від того, як проходить процес задоволення, наскільки повно задовольняються потреби та інтереси людини.

У розумінні почуттів важлива роль належить діяльності. Самі емоції виникають із відношення (позитивного чи негативного) результатів дії до потреби, що є її мотивом. Емоції та активність взаємопов'язані тим, що, по-перше, діяльність містить якийсь почуття і супроводжується ним, а по-друге, сам емоційний стан може залучити людину до діяльності.

Дуже показово, що людина відчуває задоволення в процесі діяльності, в одних випадках воно пов'язане з ходом діяльності, в інших - з її результатом (досягненням мети). Важливо, щоб творча атмосфера вимагала, насамперед: свободи думки та самовираження, зосередженості на сприйнятті нового та незвичайного; сприяння незалежності та незалежності суджень; виховання допитливості, здатності мислити нестандартно; збільшення значення відповіді; організація ситуацій успіху; педагогічний такт; оптимістичний настрій у творчій діяльності.

Основне завдання - створити умови для появи радості, впевненості, щоб дитина могла уявляти, мислити і творити. Вихователь повинен пробудити в кожній дитині віру у свої творчі здібності, індивідуальність, неповторність, віру в те, що він прийшов у цей світ, щоб робити добро і красу [29, с. 19].

На думку В. Ясвіна, С. Дерябо когнітивний компонент є визначальним у ставленні дітей дошкільного віку до пластичного матеріалу. Іншими словами, дошкільник готовий і прагне отримувати, шукати та обробляти інформацію про пластичні об'єкти. На підтримку цих слів психологи провели експериментальні дослідження, що рівень розвитку когнітивної сфери визначає характер взаємодії з мистецтвом та її об'єктами. Доведено, що якщо дитина має високий рівень знань про мистецтво та пластичні матеріали, то її це більше цікавить. І важливо своєчасно використовувати цю вікову особливість у процесі організації взаємодії дошкільника з мистецтвом.

Мистецтво є одним із факторів, що мають значний вплив на розвиток та формування творчих здібностей. Це невичерпне джерело вражень та емоційного впливу на людину, сприяє формуванню та розвитку творчих навичок [19, с. 112].

Мистецтво завжди мала великий вплив на людину, на розвиток її творчих здібностей. Тому великі художники є відкривачами краси в навколишньому світі [23, с. 391].

З дитинства дитина відкриває і досліджує навколишній світ, його завжди тягне до всього барвистого, яскравого, відчуває радість спілкування з пластичним матеріалом. З цього випливає, що необхідно вдосконалювати розвиток творчої уяви особистості дитини шляхом збагачення її досвіду повними, істинними та яскравими образами в скульптурі.

Дитину потрібно навчити бачити красу в скульптурі. Зрештою, дивитись не означає бачити. Діти сприймають не все, що вбито в сітківку очей, а лише те, на що спрямована їхня увага. Ми бачимо лише тоді, коли усвідомлюємо та уявляємо. Дітей потрібно навчити уявляти та бачити, а це означає не лише показувати, але й словесно описувати.

Це сприяє розвитку творчої активності дітей, допитливості, прагнення до самостійних знань і роздумів, розвитку творчих здібностей.

Послідовність організації роботи з дітьми для ознайомлення зі пластичними матеріалами:

- безпосереднє сприйняття ліплення;
- спеціально організоване спостереження за мистецтвом під час роботи з пластичним матеріалом;
- поєднання методу спостереження з методом активних дій під час роботи в групі для експериментів.

Доступні форми та методи розвитку інтересу дошкільників до ліплення:

- спостереження, цільові прогулянки до митців та екскурсії в їхні майстерні;
- використання елементів пошуково-дослідницької роботи (експерименти);
- вивчення явищ в образотворчій діяльності до ліплення;
- діяльність з допомоги пластичного матеріалу;
- читання книг, перегляд презентацій, картинок та фільмів про скульпторів;

- проведення планово-етичних бесід про ліплення.

Творча діяльність виникає поступово, перетворюючись із більш простих форм на складніші. На кожному віковому етапі воно має своє вираження. У процесі пізнання та образу розвиваються психічні процеси, які лежать в основі пізнання скульптури та її відображення у художній творчості: сприйняття, мислення, уява, формується позитивне ставлення до життя та творчості, формуються естетичні почуття.

Творчий розвиток дітей повинен бути організований різними способами. Методика розвитку творчої діяльності дошкільників базується на спільній діяльності педагога та дитини щодо розвитку його творчих здібностей та сприйняття художніх цінностей, продуктивної діяльності. Розвиток творчої уяви починається з гри.

Творчі ігри розвивають уяву дитини, формують її як особистість. Тому підтримка та делікатність в оцінках тут особливо необхідні. Адже важливо не лише дати дітям необхідні знання та вміння, а й вселити в них впевненість, якість бійця, що захищає свою ідею. Кожна гра - це дитячий заклад, здатності радіти успішному вирішенню проблеми і стійко переносити невдачі [39, с. 147].

У своєму підручнику з практичної психології Р. Немов визначив ефективні умови для розвитку здібностей:

- активне залучення людини до виду діяльності, в якому розвиваються відповідні здібності. У дітей дошкільного віку необхідно підвищити інтерес до виду творчої діяльності, з яким пов'язаний розвиток здібностей;

- використання сучасних, ефективних засобів навчання для розвитку здібностей [31, с. 22].

На основі аналізу робіт кількох авторів, зокрема Дж. Сміта, О. Дяченко, Н. Веракса, Б. Нікітіна та Л. Керролл «Творче виховання та навчання дітей», визначено основні умови для успішного розвитку творчих здібностей дітей:

- важливою умовою розвитку творчих здібностей дитини є створення середовища, яке випереджає розвиток дітей. Необхідно оточити дитину таким середовищем і системою відносин, яка стимулювала б його творчу активність і поступово розвивала в ній те, що на даний момент здатне розвиватись найбільш ефективно;

- умова успішного розвитку творчих здібностей полягає у вільному виборі виду діяльності, у чергуванні випадків, у тривалості виконання однієї справи, у виборі методів, прийомів, прийомів тощо.

Тоді бажання дитини, його інтерес, емоційний підйом послужать запорукою того, що це не призведе до перевтоми, а принесе дитині користь. Але надання такої свободи дітям не виключає, а навпаки, передбачає ненав'язливу, розумну, доброзичливу допомогу дорослих - це умова успішного розвитку творчих здібностей. Головне - не перетворити свободу на вседозволеність, а допомогу натяком. Ви не можете зробити для дитини те, що вона може зробити сама. Ви не можете думати за нього, коли він може про це думати сам. У розвитку дитячої творчості принцип свободи є неодмінною умовою всієї творчості. Це означає, що творча діяльність дітей не може бути ні обов'язковою, ні обов'язковою і може виникати лише з інтересів дітей;

- комфортне психологічне середовище та вільний час. Важливо постійно стимулювати дитину до творчості, виявляти симпатію до її невдач, терпіти навіть до дивних ідей, незвичних у реальному житті. Слід виключити коментарі та осуд із повсякденного життя [7, с. 38];

- стимулювання творчого розвитку в старшому дошкільному віці сприяє підвищенню навчальної здатності дітей, посиленню їх готовності до навчання в школі, що відіграє величезну роль у формуванні всебічного розвитку особистості.

Але творчий процес залежить не тільки від створення умов. «Виховання творчих здібностей дітей буде ефективним лише в тому випадку, якщо це цілеспрямований процес, під час якого вирішується ряд

окремих педагогічних проблем, спрямованих на досягнення кінцевої мети» [34, с. 161].

Л.А.Венгер писав, що виховання творчих здібностей дітей буде ефективним лише в тому випадку, якщо це буде цілеспрямований процес [7, с. 39].

Аналізуючи праці Т. Любимової, В. Дружиніна, Л. Венгера, можна виділити такі важливі умови:

1. Важливою умовою розвитку творчих здібностей дитини є організація цілеспрямованої діяльності: - збагачення її яскравими враженнями, забезпечення емоційного та інтелектуального досвіду, який послужить основою для появи ідей і стане необхідним матеріалом для фантазії; - єдина позиція педагогів та батьків, розуміння перспектив розвитку дитини та взаємодії між ними. При правильному впливі дорослих дитина розуміє значення, суть мистецтва, образно-виражальні засоби [6, с. 19].

2. Наступною важливою умовою розвитку творчих здібностей є врахування індивідуальних та вікових особливостей дитини: темпераменту, характеру, особливостей деяких психічних функцій і навіть настрою дитини в той день, коли має бути виконана робота.

3. Неодмінною умовою творчої діяльності, організованої дорослими, повинна бути атмосфера творчості: «стимулювання дорослими цього стану дітей, коли їх почуття, фантазія» пробуджуються», коли дитина захоплюється тим, що робить. У дитині повинна бути атмосфера довірливого спілкування, співпраці, співпереживання, віри в дитині, підтримки її невдач» [6, с. 20].

4. Обов'язковою умовою розвитку творчих навичок є також навчання, в ході якого формуються знання, поведінка та вміння, що дозволяють дитині реалізувати свій план. Для цих знань навички повинні бути гнучкими, варіативними та узагальненими, тобто застосовними за різних умов. В іншому випадку діти старших дошкільнят переживають те, що

називають «занепадом» творчої активності. Отже, дитина, усвідомлюючи недосконалість своїх малюнків та ремесел, втрачає інтерес до зорової діяльності, що впливає на розвиток творчої діяльності дошкільника в цілому [28, с.56].

5. Важливою умовою розвитку та стимулювання творчих здібностей є мотивація завдання - не просто мотивація, а пропозиція ефективних мотивів та поведінки дітей, якщо не для самостійного висловлювання, то для прийняття поставленого завдання дорослими [28, с.56].

6. Для вдосконалення творчого процесу необхідно сформувати для кожної дитини індивідуальну зону - ситуацію творчого розвитку. Зона творчого розвитку - це основа, на якій будується педагогічний процес. Л. Виготський зазначав, що «творчість існує не лише там, де вона створює великі твори, але й скрізь, де дитина уявляє, змінюється, створює щось нове» [12, с. 132].

Кожна дитина здатна до такої діяльності, а це означає, що її потрібно організовувати. Вихователь тут виступає не просто як викладач, який викладає, а як щиро захоплений творча людина, яка залучає молодшого колегу до роботи. У дослідженні В. Тютюнник довів, що потреби у творчій праці та здібностях розвиваються щонайменше з 5 років. Основним фактором, що визначає такий розвиток подій, є позиція, яку займають дорослі щодо дитини. Середовище відіграє величезну роль у розвитку творчих здібностей дитини. Предметно-розвивальному середовищу, в якому формується дитина, відводиться вирішальна роль [10, с. 1].

Групова кімната, в якій навчають дошкільнят, повинна бути обладнана таким чином, щоб діти мали можливість вільно пересуватися. Група повинна бути забезпечена всіма видами матеріалів та обладнання, доступними для дітей у їх повному розпорядженні.

Вихователь є консультантом і помічником для дітей, він дає змогу дітям самостійно будувати творчий процес. Часто сам творчий процес розглядається як три взаємопов'язані етапи:

- дитина ставить завдання і збирає необхідну інформацію;
- дитина розглядає завдання з різних сторін;
- дитина доводить розпочату роботу до кінця.

Кожен із цих етапів вимагає певної кількості часу, тому вихователь не повинен поспішати з дітьми, а у випадку тупикової ситуації мати можливість їм допомогти.

Д. Богоявленська у своїй роботі «Основні поняття творчості та обдарованості» виділила 12 стратегій навчання творчості (умови розвитку творчості та підвищення творчої активності):

- Будьте прикладом для наслідування.
- Заохочувати сумніви, що виникають стосовно загально визнаних припущень і припущень.
- Дозвольте робити помилки.
- Заохочуйте розумний ризик.
- Включити в навчальну програму розділи, що дозволяють дітям демонструвати свою творчість; перевірити вивчений матеріал, щоб діти мали можливість застосовувати та демонструвати свою творчість.
- Заохочуйте вміння знаходити, формулювати та перевизначати проблему.
- Заохочуйте та винагороджуйте творчі ідеї та результати творчої діяльності.
- Забезпечте час для творчого мислення.
- Сприяти толерантності до невизначеності та незрозумілості.
- Підготуйтеся до перешкод, що виникають на шляху творчої особистості.
- Стимулювати подальший розвиток.
- Знайдіть відповідність між творчою людиною та оточенням.

Заняття побудовані у формі ігрових ситуацій, які спонукають дітей наблизитися один до одного та до вихователя. Необхідно використовувати дидактичні ігри, творчі завдання, розважальні завдання та запитання. Вони

стимулюють творчу активність дітей, створюють позитивне емоційне ставлення. Важливо, щоб навчання входило в життя дітей як знайомство з цікавими явищами навколишнього світу, як «відкриття» регулярних зв'язків [29, с.19].

Особливу увагу слід приділити аналізу роботи дітей; також можна використовувати техніку - індивідуальну бесіду. Щоб правильно вибрати напрямок у роботі, а також перевірити, наскільки дитина оволоділа навичками та вміннями, на що слід звернути увагу, необхідно провести діагностику, що дає можливість оцінити динаміку розвитку дитини, плануйте подальшу роботу з урахуванням додаткової діяльності для формування необхідних умінь і навичок.

Відомий психолог Л. Виготський вказує, що для розвитку творчої уяви необхідно [6]:

1. Творчість дитини повинна бути позитивно мотивованою і мати особистий сенс.

2. Педагог повинен бути доброзичливим до дітей, підтримувати у них інтерес до них, підбирати нові ідеї, прийоми та елементи, авторами яких можуть бути як педагог, так і дошкільнята.

3. Дітям потрібно пропонувати складні, незвичні завдання, що вимагають нестандартних рішень.

4. Розвиток мовлення, мистецтво та трудове навчання є продуктивним полем діяльності у розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку.

5. На заняттях слід поєднувати різні види діяльності: ілюстрацію, малювання, ліплення, читання, продовження оповідання чи казки тощо.

М. Комкова зазначає, що при формуванні творчої уяви необхідно виробити систему, послідовність у роботі з дітьми [23]:

1. Накопичення вражень.
2. Несподіване вираження творчості.
3. Пошук творчих рішень.

4. Незалежність.

5. Індивідуальна та колективна творчість.

Навчання моделей повинно бути на рівні, доступному та цікавому для дитини. Основою тренінгу є наочний та демонстраційний матеріал: різні схеми, наочні посібники тощо.

Заняття ліпленням сприяють розвитку творчих здібностей та уяви дітей, що можливо лише в процесі навчання та практичного застосування знань, умінь та навичок.

У моделюванні діти передають свої враження від навколишнього світу та висловлюють своє ставлення до нього. Тому головне завдання вчителя - навчити дітей художній діяльності, виразному поданню предметів і явищ, а не просто їх копіюванню.

Моделювання стає творчим лише тоді, коли у дітей розвиваються естетичне сприйняття, образне мислення, фантазія та оволодіння навичками, необхідними для створення образу, - говорить А. Грибовська [7].

Дослідники Т. Казакова, Т. Комарова, Е. Коссаковская, В. Космінська та інші [16, 22, 24, 25] вважають, що моделювання навчання дозволяє успішно розвивати творчу уяву дошкільників. У процесі різьблення предмет має об'єм і сприймається дитиною з усіх боків. Завдяки уяві, заснованій на сприйнятті предмета в свідомості дитини, створюється образ предмета.

У процесі моделювання діти не тільки зображують предмети з навколишньої дійсності, зазначає М. Комкова, але й змінюють їх за необхідності [23]. У моделюванні діти швидко вчаться зображати тему і переходити до самостійної діяльності, не показуючи дорослого, що призводить до інтенсивного розвитку творчості.

На думку О. Корчинова, відсутність пластичного матеріалу - це самостійний підхід до пошуку нових способів репрезентації, оскільки

дитина має можливість виправити помилки, змінивши форму предмета [27].

В. Зінківський у своїй книзі «Дитяча психологія» [14, с. 136] писав: «З того самого матеріалу дитина ліпить різні фігури, які не є плоскими і представляють дане відтворення реальних речей і істот. Навіть важко сказати, як надзвичайний розвиток творчих ідей робить душу дитини здатною ліпити різні форми, усвідомлення власної творчої сили визріває в душі дитини, перед нею відкривається нескінченна перспектива творчості».

Для успішного розвитку творчої уяви в процесі навчання різьбі необхідно дотримуватися таких умов:

1. Використання різних методів і прийомів у навчанні різьбі: ігри, практичні, наочні та словесні вправи.
2. Використання ігор та вправ для розвитку уяви
3. Забезпечення дитині свободи дій, створення позитивної мотивації.
4. Наявність об'єкта та середовища розвитку.

Ефективність творчої уяви дошкільників, на думку М. Комкової, залежить від методів і прийомів, які використовує педагог у роботі з дітьми. На думку автора, основними методами та прийомами навчання моделювання у дошкільнят, спрямованих на розвиток творчої уяви, є [23]:

- практичні методи (вправи та експерименти)
- наочні методи та прийоми (використання природи, зразок, схеми, технологічні карти, тематичні альбоми, ілюстрації, демонстрація методів та прийомів моделювання)
- словесні методи та прийоми (розповіді, бесіди, інструкції, пояснення, читання художньої літератури тощо)
- методи та прийоми ігор (дидактичні, творчі, створення ігор, створення ситуацій в іграх, відтворення образів тощо).

Всі ці методи використовуються в різних поєднаннях з дошкільнятами.

Найціннішим для розвитку творчого розвитку М. Комкової є метод гри, як гра - провідна діяльність дошкільників, основний зміст. Саме в іграх дитина самостійно здобуває у вихователя нові знання, вміння та навички навчання.

На думку Т. Доронової, Т. Казаковой, Т. Комарова та інші, застосування методів ігор та занять з ліпленням навичками в групі сприяє розвитку уяви дітей, створенню виразних процесів, залученню дітей до певного завдання, вдяганню роботи мислення та руху [11, 17, 22].

А. Грибовська зауважує, що приклади ігор знайомлять дітей із картиною ситуації, спрямовують їх на пошук власних способів подання та допомагають підтримувати інтерес до вправи. Автор рекомендує наступні ігрові методи та приклади в управлінні пластичним матеріалом системою [7]:

- гра з предметами, іграшками;
- нормальне використання готового зображення;
- нормальне використання незакінченого (створеного) образу;
- побиття ілюстративного матеріалу (пластик, натуральний, одноразовий, допоміжний);
- ігрові інструменти: качалка, стопка, форми, плашки тощо;
- розігрування основ майбутньої колективної композиції, панорам, макета тощо;
- приклади ігор з елементами рольовими іграми;
- використання дидактичних та навчальних ігор для розвитку уяви дошкільників.

Тематична дискусія дозволяє дошкільникам звернути увагу на представлену тему, створити певну тему, обґрунтувати завдання, зацікавитись попередньою роботою, опублікувати зображення, розглянути її, дослідити представлену предметів, відмічає М. Комкова [23].

А. Грибовська [8], виявляється, приймає обмеження зображення декількох різновидів у грі: дизайн готового зображення (після завершення

виготовленого предмета, що використовується як іграшка) та рольова гра з незаконним зображенням («відродження»), створені образи, розробка проектів та зображення).

Розвивати творчі уяви дітей та приклади ігор з елементами рольової гри. Дітям пропонується роль скульптора, продавця, пекаря, кухаря, кондитера, дизайнера тощо.

На думку Т. Козака, для найкращих видів діяльності можна використовувати ігри та заходи, що містять ті, що призначені для розвитку дітей [17] - «Чудові перетворення», «Як це виглядає?», «Загадки та відгадки» тощо. За словами автора, такі заняття цікаві для дітей:

«Зліпити щось незвичне». Вихователь пропонує вам зліпити незвичну машину, за допомогою якої ви можете проїхати до чарівної землі; незвичайне дерево, на якому ростуть незвичайні плоди тощо.

«Відроджена форми». Вихователь говорить дитині, що він отримав незвичайний подарунок - оживіть все, що зліпиш.

«Фантастична тварина». Дорослий просить дитину уявити далекі планети, в яких мешкають дивовижні, фантастичні тварини, або уявити зоопарк, де їх можна побачити. Вихователь пропонує дитині зліпити таку тварину, назвати її ім'я, придумати про неї історію.

«Допоможемо скульптору». Вихователь пропонує скульптору доліпити фігуру.

«Змініть тему, щоб отримати нове зображення». Вихователь пропонує дошкільнятам повернути метелика до квітів, крокодила до машини та інше.

«Добро та зло». Дитині пропонується зліпити доброго чи поганого персонажа з казки.

Гра має велике значення для всебічного розвитку дітей. Багато продуктів використовуються у роботі з різними навчальними іграми, призначеними для розвитку творчого зображення:

1. Гра «Як виглядають хмаринки?». Дітям пропонується намалювати хмару, щоб вони зберегли свої риси, але в той же час нагадували вам про щось незвичне, про походження будь-якого предмета.

2. Гра «Перетворення геометричних фігур». Дітям дають коло або квадрат і перетворюють їх на різні предмети. «На що схожий цей предмет, перевернув колесо? Так, справді, це кавун і окуляри та усміхнене обличчя, яблуко, годинник, сонце та багато іншого». А якщо перевернути квадрат. На що схожий? Ви можете перетворити це на будинок, книгу, телевізор тощо».

На думку Т. Комарової, зображувальна діяльність формується не тільки в здібностях дитини, а й стимулює інтелектуальну та творчу діяльність дошкільників [22]. Творча уява дитини розвивається тоді, коли є свобода дій, свобода у формах їх здійснення та у творчих можливостях. Всі ці методи використовуються в різних поєднаннях з дошкільнятами.

Розвитку творчої уяви дошкільників сприяє правильно організоване предметно-розвивальне середовище, багате заповнення поглиблень художньої творчості.

Куточки художньої творчості повинні бути яскравими, динамічними, естетичними, доступними для дітей. Заняття такого куточка може змінюватися залежно від теми тижня та різних сфер роботи, відповідно до принципів варіації та різноманітності.

Куточок художньої творчості повинен знаходитись у добре освітленому місці, доступному для дітей і може містити:

1. Місце зміни виставок дитячих робіт, вироби художньо-декоративних промислів, спільних робіт дітей та батьків.

2. Навчальні посібники відповідно до теми тижня та змісту програми: різноманітні схеми, дидактичні альбоми, матеріали для нетрадиційних технік малювання, колекції календарів, марок, листівки тощо.

Управління художньою діяльністю вимагає від вихователя знання, що таке творчість дітей, знання її специфіки, вміння тонко, тактовно

підтримувати ініціативу та самостійність дитини, сприяти оволодінню необхідними вміннями та навичками, розвивати творчий потенціал дошкільника.

Отже, тому для розвитку творчої уяви при моделюванні навчання необхідно відповідати ряду умов: використання в процесі ліплення навчання різноманітних методів і прийомів: ігрових, практичних, наочних, словесних, ігор та вправ, що розвивають уяву, дають дитині свободу і створюють позитивну мотивацію до роботи, наявність середовища розробки об'єкта.

Таким чином, можливо зробити такі висновки. Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що творча уява - процес створення нових образів та ідей, що містяться в конкретних оригінальних продуктах; здатність людини створювати нові образи, обробляючи психічні компоненти, набуті в минулому. Творча уява - це самостійне створення образів, речей, знаків, що не мають аналогів. Творча уява починає проявлятися у дітей дошкільного віку, але не створює себе, а розвивається протягом життя дитини і залежить від умов її життя, виховання та вражень дитини.

Ліплення - один із видів образотворчої діяльності, доступний для дітей дошкільного віку, це найважливіший засіб всебічного розвитку дітей. Ліплення - один із видів технік ліплення, пов'язаних з обробкою м'якого матеріалу - глини, пластиліну, солоного тіста; це мистецька діяльність, під час якої діти презентують предмети, що оточують їх реальність, створюючи елементарну скульптуру. Розрізняють такі види моделювання: декоративне, тематичне, вигадане. На заняттях з ліплення в дитячому садку, розвитку творчої уяви, формуванні зорових і технічних навичок дітей, викликанні інтересу до цього виду діяльності.

Для розвитку творчої уяви у навчанні моделюванню необхідно відповідати таким умовам: використання різних методів і прийомів: ігор, практичних та словесних вправ, ігор та вправ, що розвивають уяву, дають

дитині свободу дій та створюють позитивну мотивацію до праці, середовище для розвитку предмета.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЛІПЛЕННЮ

2.1. Ліплення як вид образотворчої діяльності, методика ліплення в дитячому садку

Моделювання пластичним матеріалом має велике значення для навчання та виховання дітей дошкільного віку. Е. Косаковська цитує скульптора І. Гінзбурга, який говорив про важливість моделювання пластичного матеріалу:

«...У сім'ї образотворчого мистецтва ліплення відіграє важливу роль, що і арифметика в математичних науках. Це алфавіт ідей кожного будь-яку тему. Правильне співвідношення частин, різниця між основною та другорядною - тілом від прикріплених деталей - все це чітко виражається у поданні пластичного предмету» [24, с. 35].

Під ліпленням розуміють один із видів скульптурної техніки, пов'язаний з обробкою пластичних матеріалів - глини, пластиліну, солоного тіста, полімерної глини, паперова маса - зазначає М. Архипенко [1].

Говорячи про ліплення з пластичних матеріалів в дитячому садку, Т. Комарова має на увазі художню діяльність, під час якої діти презентують предмети, що оточують їх реальність, створюючи елементарну скульптуру з глини, пластиліну та інші маси [22].

На думку В. Космінської [25], ліплення з пластичних матеріалів - це зорова діяльність, під час якої діти представляють предмети з навколишнього світу, створюючи найпростішу скульптуру. У процесі моделювання при відповідній підготовці здатність знаходити нові рішення, нові ідеї набуває більш виразної форми, оскільки можна виправити помилки, безпосередньо виправляючи скульптурний предмет.

Існують типи моделювання, яка виділила Т. Комарова це [21]:

1. Декоративне моделювання в ліпленні має на меті навчити дітей зображення птахів, тварин, людей про народні іграшки.

2. Моделювання предмета спрямоване на формування здатності дитини ліпити предмети, передавати особливості форми, пропорції та динаміки.

3. Моделювання посилок спрямоване на створення різноманітних зображень, пов'язаних із загальним змістом.

У програмі «Дитина» визначається завдання навчання моделюванню на кожному етапі дошкільного віку [42].

У старшому дошкільному віці діти добре бачать форму, але складно визначити пропорції, у дітей долоні починають закостеніти, зміцнюються дрібні м'язи пальців рук. Щодо цього зміст моделювання є складним (птахи, тварини, люди, прості сюжети, декоративне ліплення тощо).

У старшій групі програма вводить моделювання історій, моделювання з натури та уявлення, що є досить складним завданням для дошкільнят. Тому спостереження повинно бути правильно організоване, з чіткою метою, під час якої діти відчують, що продовжуватимуть створювати художній образ. Об'єктами спостереження можуть бути ілюстрації, картини, скульптури тощо.

Згідно з програмою «Дитина» виділяються наступні моделюючі навчальними завданнями у старшій групі:

I. Художні завдання:

1. Розвиток навичок вирізання знайомих предметів з натури та подання, передачі форми, рис та простих рухів.

2. Розвиток навички ліплення людини в комбінованому вигляді, спілкування простими рухами (підняті руки - танець) та такими персонажами, як панночка Опіщанська.

3. Розвиток вміння переносити виразні засоби із скульптури малих форм на їх ліпнину (форма, пластичність, фактура матеріалу тощо).

4. Формує вміння планувати свою роботу.

5. Розвиток вміння працювати з пластмасою (пластилін, глина, солоне тісто, полімерна глина, паперова маса).

II. Технічні завдання:

1. Формувати майстерність ліпити з пластичних матеріалів.

2. Створить можливість встановлення фігури у вертикальному положенні та стабілізації (спідниця леді).

3. Розвиток навичок нового способу фіксації та з'єднання деталей - вставки однієї деталі в іншу.

4. Формувати вміння самостійно обирати спосіб ліплення з пластичного матеріалу.

5. Розвивати вміння вирізати циліндр стеками для отримання ніг у людини, лап у тварин.

В процесі пластичного ліплення сюжету старші дошкільнята вчаться передавати різні методи ліплення з пластичного матеріалу про навколишнє життя, літературні твори, викладання предметів на скульптурну стійку, використовуючи доступні дітям виразні засоби (композиція, форма, динаміка) (див. додаток А.). Щоб передати взаємозв'язок між подіями та розмірами предметів між собою - дитина не повинна бути більшою за дорослого і зовнішня особливість (як передати собачий гнів - гавкіт, відкритий рот).

У процесі декоративного ліплення старші дошкільнята вчаться ліпити птахів, людей, тварин, таких як народні іграшки (іграшки Косівського, Опіщанського та ін.), а також фарбують формовані вироби.

Т. Комарова виділяє такі загальні завдання для навчання моделюванню дошкільників [22]:

- сприяти розвитку інтересу дітей до моделювання;
- ознайомлення з властивостями матеріалів;
- навчитись правильно використовувати глину та пластилін;

- допомогти оволодіти прийомами ліплення (розривання, натискання, перекочування (отримуємо м'яч), перекочування (валик), розкочування та розплющення, натягування, пощипування, втискування та розгладження, вміння користуватися стеками (див. додаток Б.).

Навчіть різні способи роботи з пластичним матеріалом:

- конструктивний спосіб (об'єкт складається з окремих частин, робота починається з основної, більшої, в кінці утворюються дрібні елементи).

- пластичний спосіб (ліплення з цілого шматка, коли всі деталі витягуються з одного шматка глини); наприклад, після того, як основна форма окреслена, тварина продовжує розтягувати такі частини, як шия, голова, хвіст, кінцівки.

- комбінований спосіб (включає обидва вищезазначені способи) для різьблення посуду використовуються такі способи: стрічка, джгутики, кераміка, каркас;

- рельєфний спосіб (контррельєф - заглиблений рельєф; барельєф та горельєф) (див. додаток Б.).

На думку Н. Сакуліна [43], провідними методами навчання ліплення пластичним матеріалом є:- ігрові методи; - роздивляння предмету для ліплення, з виявленням його форми, частини та розмірів; - показ способу зображення вихователем; - гра з отриманим продуктом; - аналіз роботи.

Основні прийоми та способи ліплення з пластичного матеріалу виділяє А. Грибовська [8]:

1. Скульптурний спосіб. Дитина представляє уявний малюнок, бере шматок глини або пластиліну відповідного кольору і розміру, розминає його, викликає найзагальніші обриси малюнка і намагається надати матеріалу однакову форму.

2. Конструктивний спосіб. Картина складається з окремих частин, як конструктор - дитина придумує картинку, уявляє, з яких частин вона зроблена, і починає ліпити.

3. Комбінований метод. Він поєднує два методи - конструктивний та скульптурний. Великі деталі виготовляються скульптурним способом, а дрібні конструктивним способом.

4. Модульне ліплення. За допомогою цього методу можна дуже швидко і легко створити будь-яке зображення з декількох або багатьох однакових деталей - модулів.

5. Моделювання на формі. В якості форми можна використовувати готові міцні форми (банки, пляшки, коробки тощо), які послужать зручною основою і допоможуть уникнути зайвої роботи.

Дошкільнята можуть оволодіти техніками роботи лише з м'яким пластичним матеріалом, на яку легко впливати рука. Тому в якості матеріалів та інструментів для ліплення з пластичного матеріалу в дитячому садку використовують глину, пластилін, стеки, дощечки для ліплення, каркаси з дроту.

Найцінніший матеріал - глина, яка має нейтральні та прості в обробці кольори (коричневий, білий, сірий із зеленими та синіми відблисками). Великий шматок глини - хороша основа для цікавого ліплення.

Пластилінова маса - гнучкий матеріал, який вимагає спеціальної підготовки перед роботою. Він може бути твердим, гладким і барвистим. Монохромний дозволяє краще зрозуміти цілісність форми та структури предмета, а колір вносить різноманітність у твір і є додатковим виражальним засобом.

До засобів моделювання належать стеки, які роблять фігури більш стійкими та динамічними. Щоб навчити дітей моделювати, в якості рамок можна використовувати звичайні палички накручені дротом різної довжини та товщини.

У процесі різьблення дошкільнята вчаться використовувати стеки, які можуть бути дерев'яними, пластиковими та металевими. Найпростіша форма стеку - це палиця, загострена з одного боку і закруглена з іншого, але це може бути також петля, палиця з петлею з дроту.

Щоб ефективно навчити дітей моделювати, добре використовувати дощечки невеликого розміру, покладені на стіл. Їх розмір визначається розміром предмета, який слід зліпити. Найзручніша форма дошки - це коло, але вона може бути і квадратною.

На думку О. Корчинов, підбираючи предмети для зображення, слід керуватися загальними дидактичними принципами та віковими особливостями дитини [27]:

1) Тема повинна бути знайома дітям, оскільки легше пояснити уявлення дітей про відому тему.

2) Тема повинна викликати у дитини позитивне емоційне ставлення та бути для нього цікавою.

3) Предмет повинен мати просту форму і структуру, що складається з невеликої кількості частин.

Діти ліплять людей, тварин, посуд, транспорт, овочі, фрукти, іграшки. Різноманітність тем для моделювання зумовлене тим, що моделювання в першу чергу відповідає навчальним завданням, задовольняючи пізнавальні та творчі потреби дитини.

Навчання моделюванню неможливе без створення таких розумових операцій, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, Д. Колодін [20].

Оволодіння майстерністю пластичним матеріалом неможливе без розвитку цілеспрямованого зорового сприйняття - спостереження. В процесі спостереження дошкільнята можуть ознайомитись з предметом, запам'ятати його форму, розмір, конструкцію, розташування деталей, колір, що все дозволить у майбутньому максимально точно вирізати цей об'єкт.

Під час спостереження, досліджуючи предмети та їх частини перед виготовленням виробів, діти вчаться підкреслювати форму предметів та їх частин, розмір та положення деталей всередині предмета та колір. Уявлення предметів різної форми вимагає їх порівняння та визначення відмінностей. Одночасно діти вчаться порівнювати предмети, явища та

наголошувати на спільному та відмінному в них, поєднувати предмети за подібністю будь-яких ознак.

Поступово в процесі спостереження та практичної діяльності діти набувають здатності аналізувати об'єкт. Знання про предмети та їх властивості, отримані ефективним способом, закріплюються у свідомості, їх властивості узагальнюються у розумінні дітей як властивих багатьом об'єктам.

В процесі моделювання активно формується зорова пам'ять дитини, що є необхідною умовою успішного пізнання навколишньої дійсності, оскільки процеси пам'яті призводять до запам'ятовування, впізнавання, відтворення впізнаваних предметів і явищ, збереження минулого досвіду.

Мова дитини розвивається в процесі моделювання. Засвоєння назв форм, кольорів та їх відтінків, просторові позначення сприяють збагаченню словника; висловлювання в процесі спостереження за предметами та явищами, при вивченні предметів та будівель позитивно впливають на розширення словникового запасу та формування зв'язного мовлення.

Також для розвитку мови дошкільного віку в процесі моделювання йде активне залучення дітей до пояснення завдання, послідовності його виконання. Під час аналізу роботи в кінці уроку діти можуть говорити про різьблені іграшки, оцінювати роботу інших дітей. Використання образних порівнянь та віршів з естетичними характеристиками предметів сприяє розвитку виразної мови.

Створення уявлень про предмети вимагає набуття знань про їх властивості та особливості, форму, колір, розмір та розташування у просторі. Діти виявляють і називають ці властивості, порівнюють предмети, знаходять подібності та відмінності, тобто вони виробляють розумову діяльність, що сприяє сенсорному вихованню, розвитку наочного мислення.

Дитячі художні твори мають соціальну спрямованість, адже дитина ліпить не лише для себе, а й для інших. Дошкільнята дуже хочуть, щоб їх продукт щось сказав, щоб вони знали, що на ньому представлено.

Цінність моделювання занять для морального виховання також полягає в тому, що під час цих занять у дітей формуються морально-вольові якості: спостережливість, наполегливість, активність, самостійність, ініціативність, почуття товарищескості, взаємодопомоги, вміння слухати і діяти. Завдання, необхідність і здатність доводити до кінця, долаючи труднощі.

У процесі художньої діяльності вона успішно поєднує розумову та фізичну активність. Щоб створити пластиковий виріб, дитині потрібно докласти зусиль, завершити роботу, оволодіти певними навичками.

Заняття ліпленням сприяють розвитку руки дитини, особливо м'язів кистей і пальців, що важливо для подальшого навчання письма в школі.

Розвиток навичок і працездатності пов'язаний з розвитком таких вольових рис особистості, як увага, наполегливість, витримка. Діти засвоюють навички роботи для досягнення бажаного ефекту.

У процесі моделювання створюються сприятливі умови для розвитку естетичного сприйняття та емоцій, які поступово перетворюються на естетичні почуття, сприяючи формуванню естетичного відношення до дійсності. Естетичне сприйняття в першу чергу спрямоване на предмет у цілому, його естетичний вигляд - гармонію форми, красу кольору, пропорційність деталей тощо.

На думку А. Грибовського, безпосереднє естетичне почуття, яке виникає в результаті сприйняття хорошого предмета, складається з різних елементів: відчуття кольору, пропорції, форми, ритму. Підкреслення властивостей предметів (форма, структура, розмір, колір, розташування у просторі) сприяє розвитку у дітей елементів естетичного чуття [8]. Поступово у дітей формується художній смак.

На заняттях з ліплення вихователь працює над розвитком творчої уяви, формуванням зорових і технічних навичок дітей, викликаючи інтерес до цього виду діяльності. Система дошкільної освіти побудована для підготовки дітей до школи.

Отже, ліплення є одним із видів образотворчої діяльності, доступного для дітей дошкільного віку, це найважливіший засіб всебічного розвитку дітей. Моделювання - одна з різновидів техніки ліплення, пов'язана з обробкою м'якого матеріалу - глини, пластиліну, солоного тіста; це мистецька діяльність, під час якої діти презентують предмети, що оточують їх реальність, створюючи елементарну скульптуру. Розрізняють такі види моделювання: декоративне, тематичне, вигадане. На заняттях з ліплення в дитячому садку, розвитку творчої уяви, формуванні зорових і технічних навичок дітей, викликанні інтересу до цього виду діяльності.

2.2. Виявлення рівня розвитку творчої уяви дошкільнят

База дослідження проводилась у комунальному закладі «Ясла-садок» селі Антонівка, Херсонської області, Скадовського району. В експерименті брало участь діти старшого дошкільного віку контрольної та експериментальної груп.

Мета нашого експерименту: виявлення рівня розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку.

Поставлені були завдання:

1. Підібрати діагностики розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку.
2. Виділити рівні та критерії розвитку творчої уяви дошкільнят.
3. Провести діагностику рівня розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку.
4. Порівняти результати контрольної та експериментальної груп, зробити висновки.

Для діагностики творчої уяви дошкільнят була підібрана методика «Автомобіль без коліс» О. Белобрикіної [2], адаптована для занять ліпленням.

Мета даної методики - оцінка рівня розвитку творчої уяви дошкільників.

В ході методики дошкільням було запропоновано зліпити неіснуючий автомобіль без коліс. Замість коліс можна використовувати будь-які предмети (гусениці, лижі, санки, яблука, присоски, ковзани і т.п.).

В ході діагностики були оцінені такі критерії:

- оригінальність зображеного предмета (автомобіля),
- оригінальність колірної рішення,
- оригінальність предмета, що заміщує колеса.

Для оцінювання рівня розвитку творчої уяви були виділені критерії та рівні (див. таблиці 2.1). На підставі критеріїв були виділені рівні розвитку творчої уяви:

- високий рівень - 5-6 балів - дитина створив автомобіль оригінальної форми, що не зустрічається в звичайному світі, застосував оригінальне колірне рішення, як колеса використав незвичайний предмет, абсолютно несумісний з колесом.

- середній рівень - 4-3 бали - дитина створив автомобіль не схожий на реальні форми, або реальний автомобіль з елементами фантазування, колірне рішення не відрізняється оригінальністю, але всі частини машини різного кольору, в якості коліс використаний предмет, що нагадує колесо.

- низький рівень - 0-2 бали - дитина створив звичайний автомобіль, всі частини машини одного кольору, використовував колеса звичайної форми.

Діагностика була проведена з дошкільнятами контрольної і експериментальної груп. Результати розвитку творчого мислення представлені в діагностичній карті і зведеної таблиці оцінки розвитку творчої уяви дітей контрольної та експериментальної груп.

Результати дослідження показують, що рівень розвитку творчої уяви у дошкільників недостатньо високий.

Таблиця 2.1

**Критерії і показники рівня розвитку творчої уяви у дітей
дошкільного віку з ліплення**

Критерії рівня розвитку творчої уяви в ліпленні	Показники рівня розвитку творчої уяви в ліпленні
1. Володіння спеціальними художньо образотворчими знаннями, вміннями, навичками	<p>Технічні навички та вміння володіння різними матеріалами.</p> <p>Володіння техніками ліплення. Володіння формотворними рухами.</p> <p>Уміння правильно передавати форму предметів. Уміння правильно передавати форму предметів.</p> <p>Уміння правильно передавати пропорції предметів.</p> <p>Уміння правильно передавати просторове положення предметів і їх частин.</p> <p>Емоційність створеного образу предмета чи явища. Розробленість змісту зображення. Динамічність художнього образу.</p>
	<p>Уміння створювати та ліпити декоративний орнамент з рослинних і геометричних елементів в різних геометричних фігурах.</p> <p>Вміння ліпити і розписувати силует за власним бажанням задуму відповідно до форми силуету і особливостями народного промыслу.</p>
2. Розвиток художньо образного сприйняття навколишнього світу і творів мистецтва	<p>Художньо-образне сприйняття творів мистецтв.</p> <p>Уміння розповісти про предмет пред'являється зображення. Розвиток емоційно-чуттєвого ставлення до художнього образу.</p> <p>Емоційно-естетичне ставлення до навколишньої дійсності. Освоєння дітьми елементарних мистецтвознавчих знань.</p>

	Знання характерних особливостей різних народних промислів декоративно-прикладного мистецтва.
3.Художественно-творча активність дитини в ліпленні.	<p>Мотиваційно - ціннісне ставлення дітей до декоративної діяльності.</p> <p>Ставлення дитини до оцінки своєї роботи дорослим.</p> <p>Оцінка дитини створеного ним зображення.</p> <p>Самостійність і оригінальність задуму.</p> <p>Вміння розповісти про своєму сюжеті зображуваного, перерахувати його елементи. Уміння відобразити в малюнку сюжет і його елементи відповідно до плану.</p> <p>Уміння ліпити і розписувати та прикрашати силует за власним бажанням задуму відповідно до форми силуету і особливостями народного промислу.</p> <p>Пізнавальна активність.</p> <p>Рівень розвитку уяви.</p>

Грунтуючись на умовах, були виділені три рівня розвитку умінь і навичок в ліпленні: високий, середній, низький наведено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Рівні художньо-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку в образотворчій діяльності

Рівень розвитку дітей дошкільного віку	Показники
Високий рівень (3 бали) від 18 до 15 балів	Частини предмета розташовані, вірно. Правильно передає в роботі простір. Прагнення до найбільш повного розкриття задуму. У дитини є потреба самостійно доповнити зображення відповідними за змістом предметами, деталями (створити нову комбінацію з засвоєних раніше елементів). Яскрава емоційна виразність. Проявляє самостійність у виборі задуму. Зміст робіт різноманітно. Задум оригінальний.

	<p>Завдання виконує самостійно. Сюжет ліплення відповідає попереднім оповіданням про нього. Здатний експериментувати з пластичним матеріалом, бачити в них образ і доліплювати різні елементи до образу.</p>
Середній рівень (2 бали), від 14 до 10 балів	<p>Розташування частин предмета трохи перекручене. Є помилки в зображенні простору. Дитина деталізує художнє зображення лише на прохання дорослого. Вміють місце окремі елементи емоційної виразності. Задум не відрізняється оригінальністю і самостійністю. Звертається за допомогою до педагога.</p>
	<p>Дитина на прохання педагога доповнює дрібними деталями. Чи не повна відповідність зображення попередньою розповіддю про неї. Частично експериментування. Бачить образ, але доліплює тільки до схематичного образу.</p>
Низький рівень (1 бал) Від 9 до 6 балів	<p>Частини предмета розташовані невірно. Відсутність орієнтування зображення. Зображення не деталізовано. Відсутня прагнення до більш повного розкриття задуму. Зображення позбавлене емоційної виразності. Задум стереотипний. Дитина зображує окремі, не пов'язані між собою предмети. Виконує роботу так, як вказує дорослий, не проявляє ініціативи і самостійності. Істотні розбіжності зображення з попередніми розповіддю про неї. Зображення типові: одна і та ж фігура, запропонована для ліплення,</p>

	перетворюється в один і той же елемент зображення (коло - «колесо»).
--	--

На підставі отриманих даних діти були згруповані за трьома рівнями. Підставою такої диференціації послужила якісна і кількісна характеристика рівнів. Результати, отримані в ході експерименту, що констатує, представлені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Результати констатуючого етапу експерименту (в%)

Групи	Кількісне та процентне співвідношення					
	Рівні					
	Кількість дітей	Низький рівень	Кількість дітей	Середній рівень	Кількість дітей	Високий рівень
Експериментальна	3	41%	3	36,3%	10	22,7%
Контрольна	1	31,8%	3	41%	10	27,2%

З таблиці 2.3. видно, що в експериментальній групі лише 22,7% дітей мають високий рівень розвитку творчої уяви, 36,3% мають середній рівень, а у 41% досліджуваних спостерігається низький рівень.

У контрольній групі високий рівень розвитку творчої уяви виявлено у 27,2% дошкільнят, середній рівень у 41%, а низький у 31,8% опитаних.

Порівняння результатів експериментальної і контрольної груп показало, що високий рівень розвитку творчої уяви на 4,5% вище в контрольній групі, середній рівень в даній групі на 4,7% вище, ніж в експериментальній, а низький рівень вище в експериментальній групі на 9,2%.

Результати констатуючого етапу показали, що у дошкільнят недостатньо розвинене творча уява, не всі діти змогли знайти оригінальне рішення при ліпленні автомобіля, при підборі кольору виробу і при зображенні коліс автомобіля. У дітей контрольної групи рівень розвитку творчої уяви дещо вищий, ніж в експериментальній групі.

Таким чином, у дітей, що беруть участь в дослідженні, відзначається недостатній рівень розвитку творчої уяви. Робота с дошкільниками з розвитку творчої уяви в процесі ліплення повинна тривати.

2.3. Зміст роботи з розвитку творчої уяви в процесі навчання дошкільнят з ліплення

Мета: підвищення рівня розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку в процесі навчання ліпленню.

Завдання:

1. Створити предметно-розвиваюче середовище для занять ліпленням, спрямовану на розвиток творчої уяви.
2. Розробити комплекс заходів, спрямований на розвиток творчої уяви в процесі навчання ліпленню.
3. Впровадити розроблений комплекс в освітній процес експериментальної групи.

На навчальному етапі була створена предметно-розвиваюче середовище - комплекс матеріальних, естетичних, психолого-педагогічних умов, що забезпечують організацію життя дітей у дошкільному закладі, спрямована на забезпечення потреб та інтересів дитини і сприяє його розвитку.

Дана предметно-розвиваюче середовище з розвитку образотворчої діяльності була організована відповідно до освітнім стандартом дошкільної освіти та відповідає наступним вимогам: насиченість,

трансформованою простору, поліфункціональність матеріалів, варіативність, доступність і безпеку середовища.

Предметно розвиваюче середовище для занять ліпленням включала в себе:

- обладнання загального призначення,
- матеріали для ліплення,
- демонстраційний матеріал для занять з дітьми ліпленням,
- картинки, малюнки із зображенням виробів, книжкова графіка,
- окреме місце для створення виставок дитячих робіт.

Був розроблений комплекс занять ліпленням, спрямований на розвиток творчої уяви дітей дошкільного віку. Всі заняття були розроблені з урахуванням умов розвитку творчої уяви: була створена предметно-розвиваюче середовище, використовувалися різні методи і прийоми роботи: ігрові, наочні, словесні, практичні методи; дитині надавалася свобода творчої діяльності.

З дітьми експериментальної групи була проведена робота по заздалегідь розробленим планом.

Конспекти занять з ліплення, спрямованих на розвиток творчої уяви

Мета першого заняття **«Чарівна квітка»**: розвиток ручної моторики та творчої уяви у дітей дошкільного віку. Перед проведенням заняття була організована попередня робота: відгадування загадок про квіти, розгляд ілюстрацій із зображенням квітів.

У вступній частині заняття дошкільнятам було запропоновано відвідати чарівне заняття. В основній частині був використаний наочний метод - розгляд зразка. Дітям було запропоновано відповісти на питання, чому квітка можна назвати чарівним. Люба З. припустила, що квітка виконує бажання, Вікторія А. сказала, що таку квітку може бути незвичайного кольору, Андрій А. сказав, що чарівну квітку не схожий ні на одну квітку в саду. Після висловлювань дітей їм було запропоновано підібрати матеріали для його виконання. Аналіз зразка дозволив виділити

основні частини квітки. Борис Г. сказав, що у квітки є пелюстки, Віталій М. назвав стебло, Світлана В. відповіла, що у квітки є листочка, а Данило Х. додав, що в центрі пелюстків є серединка.

На наступному етапі був використаний словесні методи - пояснення способів виконання роботи і бесіда. В ході пояснення діти дізналися, що тісто обов'язково потрібно змочувати водою, для того, щоб воно прилипло до основи, серединку квітки можна зробити з приплюснутого кульки, для листочка кульку потрібно приплюснути і витягнути з одного боку, а для зображення пелюстків знадобляться джгутики, які можна приклеїти до серединки різними способами - в вигляді краплі, спіраллю, кругом та інше.

На наступному етапі дітям була надана свобода діяльності, їм було запропоновано пофантазувати і створити свій чарівний квітка. Була організована самостійна робота для дітей, в ході якої виявлялася індивідуальна допомога вихователя. На останньому етапі діти розфарбували свою квітку фарбами.

На заключному етапі заняття були підведені підсумки, влаштована виставка дитячих робіт і використаний ігровий метод - дидактична гра на розвиток творчої уяви «Лети, пелюстка».

Заняття з ліплення **«Квіткова фантазія»** ставило собі за мету розвиток дрібної моторики і творчої уяви дошкільників за допомогою пластлінографії. Перед проведенням заняття була організована попередня робота: розгляд ілюстрацій із зображенням квітів. У вступній частині заняття був використаний словесний метод - бесіда, в ході якої діти відповіли на питання. Тетяна Б. припустила, що в творчій майстерні можна робити будь-які вироби, які хочеш, а Віталій С. сказав, що в такій майстерні потрібно фантазувати. Олександр М. сказала, що бджілка дзижчала, тому що хотіла їсти, Ірина К. додала, що бджілка мріяла про квітку. Потім був застосований наочний метод - розгляд ілюстрацій квітів. Після чого було використання обігрування предмета - бджілки і дітям було запропоновано допомогти їй - зібрати галявину квітів.

В основній частині заняття наочний метод - розгляд зразка. В ході розглядання Софія К. сказала, що квітка зроблений на картоні, Тетяна Б. додала, що до картону приклеєні довгі джгутики з пластиліну. Потім показ способів виконання роботи дозволив дошкільнят згадати способи ліплення джгутиків з пластиліну. Також на цьому етапі були використані схеми зображення квітів, за допомогою яких хлопці змогли створити свою квітку, спираючись на свою уяву. В ході практичної роботи дошкільнятам була надана свобода творчої діяльності, при виникненні труднощів була надана індивідуальна допомога.

Всі квіти були зібрані в «галявину» для бджілки. У заключній частині заняття був використаний словесний метод - читання художньої літератури, який дозволив організувати бесіду про дбайливе ставлення до природи.

Метою заняття **«Космічні прибульці»** було - дати уявлення про космос і розвиток творчої уяви при роботі з пластиліном. Перед проведенням заняття була організована попередня робота: розгляд ілюстрацій енциклопедій «Космос», «Планети сонячної системи». У вступній частині заняття був використаний словесний метод - бесіда, в ході якої дошкільнята отримали уявлення про поняття про «Космос». Олена Е. згадала, що планета на якій ми живемо називається Земля, а Юрій М. додав, що її жителі - земляни. Також дошкільнятам були показані зображення інших планет сонячної системи - Марса, Венери, Сатурн. Наочний метод - розгляд ілюстрацій дозволив сформувати у дітей уявлення про космос і планетах. Потім дітям було запропоновано передбачити, чи є життя на інших планетах. Сергій Д. розповів, що на інших планетах обов'язково хтось живе, а Тетяна О. додала, що ми просто не знаємо нічого про жителів інших планет. В основній частині був використаний ігровий метод - гра-подорож «Космічна прогулянка». На початку подорожі Валерій С. та Динис Х. виразно прочитали напам'ять вірші про космос. Після чого була організована пальчикова гра-гімнастика,

яка дозволила підготувати руки до роботи. На наступному етапі було організовано обігрування предмета - іграшкового інопланетянина. Дітям була надана свобода творчої діяльності - було запропоновано уявити і зліпити йому друзів, які живуть на інших планетах.

Була організована практична робота, в ході якої дітям були пояснені прийоми роботи з пластиліном при ліпленні космічних прибульців і організована самостійна робота дошкільнят.

У заключній частині заняття був використаний ігровий метод - була організована гра на розвиток творчої уяви «Ожила фігурка». Дітям дошкільного віку було запропоновано пограти з отриманими прибульцями.

На занятті з ліплення **«Чарівна сніжинка»** метою було - вчити придумувати і втілювати на горизонтальній основі візерунок «сніжинки» на основі творчої уяви.

Перед проведенням заняття була організована попередня робота: спостереження за сніжинками на прогулянці, читання вірша К. Бальмонта «Сніжинка», вирізання сніжинок з паперових серветок.

У вступній частині завдання був використаний словесний метод - розгадування загадок, який дозволив відгадати, про що піде мова на занятті. Андрій А. та Олексій М. припустили, що мова піде про сніжинки.

В основній частині заняття була організована бесіда, в ході якої дошкільнята дізналися, звідки береться сніг, чому він рипить під ногами і чому сніжинки білого кольору. Наочний метод - розгляд ілюстрацій сніжинок дозволив дітям познайомитися з різноманітністю сніжинок, а також дошкільнята змогли побачити, що у всіх сніжинок найчастіше буває по шість променів. Потім дітям дошкільного віку було запропоновано зліпити чарівні сніжинки, які можуть бути будь-якого кольору.

На наступному етапі в ході практичної роботи дітям був показаний зразок та прийоми виконання роботи. З пояснення дошкільнята дізналися, що сніжинка ліпиться з трьох ковбасок, які накладаються один на одного, кінці прикрашаються короткими ковбасками, але ще можливо

використовувати макогоні вироби. Потім дітям була надана свобода творчої діяльності та організована самостійна робота.

На заключному етапі діти порівняли свої сніжинки між собою і з'ясували, що однакових сніжинок немає, так як кожен з них творчо підійшов до завдання.

Заняття з ліплення «**Зимові забави**» ставило собі за мету вчити складати колективну сюжетну композицію з виліплених фігурок, передаючи взаємини між ними, на підставі розвитку творчої уяви.

Перед проведенням заняття була організована попередня робота: розгляд сюжетних картинок по темі.

У вступній частині заняття був використаний ігровий метод - гра «І зробиш», і наочний метод - робота зі схемами. Дітям були дані картки зі схематичним зображенням чоловічків в русі (йде, біжить, стрибає, нахиляється, присідає) і запропоновано прийняти такі ж пози, які зображені. Але Петро П. створив чоловічка, який сидить на санках, Тетяна С. показала рух людини, що кидає сніжок, Віталій Б. показав руху людини, який біжить, а Микола М. зобразив стрибаючого в повітрі людину. В ході гри увагу дітей зверталася на стан рук і ніг чоловічків. Також дошкільнята описували позу словами, щоб уточнити спостереження і звернути увагу на найістотніше.

В ході основної частини дітям дошкільного віку було запропоновано вибрати одну з карток і зліпити чоловічка в такій самій позі, а потім змінити позу виліпленого чоловічкови: підняти руки, поставити їх на пояс, зігнути в ліктях, розставити або зігнути ноги, намагаються показати, що чоловічок йде або швидко біжить.

На наступному етапі був використаний ігровий метод - обігрування основи для майбутньої колективної композиції. Дітям старшого дошкільного віку була показана основа колективної композиції і дано пояснення що це «дитячий майданчик», на яку зараз «прибіжать» виліплені чоловічки. Дошкільникам було запропоновано зліпити

чоловічків, ніби вони вже прибігли на цей майданчик. І показати, як діти дружно і весело грають, катаються на лижах і санках, кидають сніжки, ліплять сніговиків і снігову фортецю. В ході практичної роботи хлопці представили, кого вони хочуть зліпити: хлопчика чи дівчинку, в якому одязі, в якій позі.

Також дошкільнятам було запропоновано домовитися, якого розміру будуть фігурки, дошкільникам запропонували використовувати в якості мірки вказівний палець. Людмила А. зліпила чоловічка, який ліпить сніговика, Ірина В. зобразила чоловічка, який катається на ковзанах, Віталій Г. та Віра К. зліпили дітей, що грають в сніжки, а Іван Б., Ілья З. і Тарас С. зобразили чоловічків, які катаються з гірки. У Валерії К. та Семена М. вийшли фігурки лижників.

На заключному етапі заняття було організовано обігрування готового виробу - діти перенесли своїх чоловічків на колективну основу і пограли на «Дитячої майданчику».

Метою заняття по ліпленню **«Казкові тварини»** було формувати вміння ліпити різноманітних казкових тварин, розвивати творчу уяву у дітей дошкільного віку.

Перед проведенням заняття була організована попередня робота: розгляд ілюстрацій із зображенням тварин.

У вступній частині була організована бесіда, в ході якої дошкільнята згадали, яких казкових тварин вони знають, їх характер і особливості поведінки. Слава Г. згадав Жар-птицю, Артем М. назвав Змій-Горинича, Данило Х. назвав кентавра, Аліса А. згадала єдинорога. Потім в ході обігрування предмета - іграшки Чебурашка, дітям було запропоновано реалізувати мрію героя і зліпити для нього друзів.

В основній частині заняття в ході наочного методу (розгляд експонатів виставки) і практичного методу (вправи) дошкільнятам була надана свобода творчої діяльності - вони зліпили казкових тварин, спираючись на свою уяву.

У заключній частині заняття було організовано обговорення вподобаних робіт і обігрування готових виробів.

Заняття з ліплення **«Казкове дерево виросло в лісі»** ставило собі за мету формування вміння ліпити казкові дерева, ґрунтуючись на творчому уяву.

Перед проведенням заняття була організована попередня робота: розгляд дерев на ділянці дитячого саду і ілюстрацій із зображенням дерев.

У вступній частині заняття в ході словесного методу - розповіді дошкільнятам була розказана історія про Лесовичка, який посадив біля свого будинку насіннячко принесене вітром. З насінини за одну ніч виросла напрочуд гарне, казкове дерево, яке міг побачити тільки той, хто піклується про ліс - так ліс віддячив Лесовичка за турботу про нього.

На наступному етапі дошкільнятам було запропоновано уявити таке дерево. В ході показу прийомів роботи дітям був показаний незвичайний спосіб ліплення: нанести на картон шар пластиліну темно-зеленого кольору - трава; скачати коричневі джгути з пластиліну, з товстих - зробити ствол, з тонких - гілочки; зробити листочки з крупи, макаронів або гудзиків, вдавивши їх в пластилін на гілках.

Після пояснення дітям було запропоновано придумати і зліпити своє чарівне дерево. В ході самостійної роботи дошкільнятам була надана свобода творчої діяльності, а в разі виникнення труднощів - надана індивідуальна допомога.

У заключній частині заняття були підведені підсумки і проаналізовані вироби дітей - кому вдалося найбільш точно зобразити дерево і чиє дерево вийшло більш чарівним. В ході бесіди було з'ясовано, що саме чарівне дерево вийшло у Валерії О. і Кирила Д., так як вони зробили листя незвичайної форми.

Метою заняття по ліпленню **«Пластилінова казка»** (пластиліновий живопис) було вчити дітей передавати в ліпленні зображення улюблених

казкових образів, ґрунтуючись на знання і досвід, отримані раніше і творчу уяву.

Перед проведенням заняття була організована попередня робота: читання казок, перегляд мультфільмів по темі.

У вступній частині заняття була створена ігрова мотивація - відгадав загадку дошкільнята з'ясували, що на занятті буде робота з пластиліном. Потім було організовано обігрування матеріалів для ліплення, в ході якого діти згадали основні кольори, властивості пластиліну і предмети, які можна з нього виліпити. Данило Х. сказав, що всі кольори пластиліну дуже яскраві, Кирило Д., Віталій З. та Віра К. перерахували всі кольори пластиліну з коробки. Ірина К. та Тетяна Г. відповіли, що пластилін дуже м'який і пластичний, а Іван К. додав, що з пластиліну можна зліпити все, що захочеш. Після цього дітям було запропоновано здійснити подорож в пластилінову країну, в якій можна використовувати цей матеріал незвичайним способом.

В основній частині заняття, в ході «Подорожі» по пластиліновій країні дітям були запропоновані листи з контурній промальовуванням хатинки на курячих ніжках. І було поставлено питання про те, як вчинити з хатинкою, маючи в руках лише пластилін. Валерія О. та Віталій П. запропонували зліпити таку хатинку з пластиліну, Варвара В. та Владислав С. запропонували викласти хатинку колодами, а Олександр Н. та Валерія М. сказали, що пластиліном можна розфарбовувати як фарбами. Узагальнивши відповіді дітей, в ході бесіди було з'ясовано, що краще за все зафарбувати хатинку пластиліном замість фарб.

На наступному етапі в ході наочного методу - показу способу виконання роботи діти дізналися, що від шматочка пластиліну потрібно відщипувати маленькі шматочки і рівномірним шаром наносити на контурне зображення. Потім була організована самостійна робота дітей, в ході якої їм була надана свобода творчої діяльності. При виникненні труднощів була надана індивідуальна допомога.

У заключній частині заняття діти дошкільного віку розглянули готові роботи, вміщені на виставку, визначили, хто з хлопців проявив більше фантазії при розфарбовуванні хатинки. Прийшли до висновку, що Вікторія О. вибрала для хатинки незвичайні кольори, у Олександра Н. вийшла весела хатинка, а Віри К. доповнила хатинку незвичайними деталями.

Заняття з ліплення «**Золота рибка**» ставило собі за мету вчити дітей передавати в ліпленні зображення казкових риб, ґрунтуючись на знання і досвід, отримані раніше і творчу уяву.

Перед проведенням заняття була організована попередня робота: розгляд ілюстрацій із зображенням річкових і морських риб, запам'ятовування їх назв.

У вступній частині був використаний словесний метод - дошкільнята розгадали загадку і прослухали вірш про рибку, що дозволило визначити тему майбутнього заняття. Микола М., Віталій Д та Валерія О. припустили, що мова на занятті піде про рибку.

В ході основної частини був застосований наочний метод - аналіз зразка. Дітям було запропоновано розглянути іграшки рибки і обстежити їх. Алла А. та Марія А. визначили, що тіло рибки стисло з боків, Семен Г. додав, що тіло витягнуто попереду і ззаду, а Данило Х. сказав, що тіло вкрите лускою. Віталій З. та Андрій Б. відповіли, що у рибки є плавники на спинці і грудці, а Гліб Н. визначив, що у рибки є хвостик.

На наступному етапі дітям був показаний спосіб виконання роботи і організована практична самостійна робота дошкільнят. Після того як діти зліпили рибку, їм була надана свобода творчої діяльності - запропоновано прикрасити її в відповідності зі своїм задумом.

На заключному етапі заняття був використаний ігровий метод - обігрування готового виробу. Дітям пропонувалося пограти з рибками, які вони зліпили.

Метою заняття по ліпленню «**Весняний пейзаж**» було створення весняного пейзажу в техніці пластілінографія, розвиток творчої уяви.

Перед проведенням заняття була організована попередня робота: читання творів про весну, заучування віршів, спостереження за весняними явищами на прогулянці, розгляд ілюстрацій про весну і бесіда за їх змістом, бесіда з дітьми на тему «Пейзаж» - один з видів живопису; дидактичні ігри.

У вступній частині було організовано створення ігрової мотивації. Дітям було прочитано лист від «художника», яка приймає замовлення зобразити пейзаж, але у нього закінчилися фарби та олівці і було запропоновано допомогти «художнику».

На наступному етапі в ході бесіди діти дошкільного віку визначили матеріал, які можна використовувати замість фарб - пластилін та назва техніки виконання виробу - пластілінографія.

Розгадування загадки дозволило визначити тему виконання роботи. Микола Д., Віталій Х. та Андрій З. припустили, що мова піде про весну. В ході бесіди були визначені основні ознаки весни. Сергій П. сказав, що навесні все оживає, Борис М. відповів, що танає сніг, Іван К. сказав, що світить сонце, Марія А. згадала, що навесні прилітають птахи, Тетяна С. сказала, що навесні починає пробиватися трава, а Віра К. додала, що з'являються перші квіти. Потім дошкільнятам було запропоновано пройти до столів і допомогти «художнику» виконати замовлення.

В ході основної частини був використаний наочний метод - показ способу виконання роботи. Діти покроково виконували інструкції вихователя та зафарбували за допомогою пластиліну на своїй роботі небо і землю. Потім кожен навчився ліпити хмара з джгутика, закрученого спіраллю, сонце з кружечка пластиліну і джгутиків, а також первоцвіти за допомогою гарбузового насіння і зеленого пластиліну.

На наступному етапі дошкільнятам була надана свобода творчої діяльності - запропоновано придумати, як розташувати деталі пейзажу на основі і додати свої елементи пейзажу за бажанням.

На заключному етапі, в ході бесіди були проаналізовані роботи, визначені роботи з творчим підходом.

Таким чином, в ході формуючого етапу експерименту був розроблений та впроваджений в освітній процес експериментальної групи комплекс занять з ліплення, з урахуванням умов розвитку творчої уяви: використовувалися різні методи та прийоми роботи: ігрові, наочні, словесні, практичні методи; використовувалися ігри та вправи на розвиток творчої уяви; дитині надавалася свобода творчої діяльності.

2.3. Аналіз експериментального дослідження розвитку творчої уяви дошкільників у процесі навчання з ліплення

Мета: виявлення рівня розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку після проведення формуючого етапу експерименту.

Завдання:

1. Провести повторну діагностику рівня розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку контрольної та експериментальної груп після формуючого етапу експерименту.

2. Порівняти результати констатуючого і контрольного етапів експерименту.

На контрольному етапі експерименту була використана та ж діагностика, що і на констатуючому етапі. Результати діагностики оцінені за критеріями та рівнями за описаним в параграфі 2.2. Результати розвитку творчої уяви на контрольному етапі представлені в діагностичній карті і зведеної таблиці оцінки розвитку творчої уяви дітей контрольної та експериментальної груп.

Результати дослідження показують, що рівень розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку дещо підвищився. Більш наочно результати представлені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Результати рівень розвитку творчої уяви дошкільнят експериментальної і контрольної груп

Групи	Кількісне та процентне співвідношення		
	Рівень		
	Високий	Середній	Низький
Експериментальна	31,8%	50%	18,2%
Контрольна	27,2%	45,6%	27,2%

В таблиці 2.4 видно, що в експериментальній групі 31,8% дітей мають високий рівень розвитку творчої уяви, 50% мають середній рівень, а у 18,2% досліджуваних спостерігається низький рівень.

У контрольній групі високий рівень розвитку творчої уяви виявлено у 27,2% дошкільнят, середній рівень у 45,6%, а низький у 27,2% піддослідних.

На даному етапі рівень розвитку творчої уяви трохи вище в експериментальній групі. Високий рівень на 4,6%, а середній рівень на 4,4% вище в експериментальній групі, низький рівень вище в контрольній групі на 9%.

Результати порівняння констатуючого і контрольного етапів представлені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Результати порівняння констатуючого і контрольного етапів

Рівень	Кількісне та процентне співвідношення			
	Групи			
	Констатуючий етап	Контрольний етап	Констатуючий етап	Контрольний етап
Високий	22,7%	27,2%	31,8%	27,2%
Середній	36,3%	41%	50%	45,6%
Низький	41%	31,8%	18,2%	24,2%

З таблиці 2.4. видно, що в експериментальній групі високий рівень розвитку творчої уяви виріс на 9,1%, середній рівень зріс на 13,7%, а низький зменшився на 22,8%.

У контрольній групі рівень розвитку творчої уяви змінився незначно - зріс середній рівень на 4,6%.

Таким чином, можна стверджувати, що заняття ліпленням успішно розвивають творчу уяву дітей дошкільного віку. Багато дітей старшого дошкільного віку змогли знайти оригінальне рішення при ліпленні автомобіля, при підборі кольору виробу і при зображенні коліс автомобіля.

Отже, можливо зробити такі висновки що результати констатуючого етапу експерименту показали, що у дітей, які беруть участь в дослідженні, відзначається недостатній рівень розвитку творчої уяви, що вказує на необхідність подальшої роботи з дошкільнятами по його розвитку в процесі ліплення.

У ході формуючого етапу експерименту був розроблений і впроваджений в освітній процес експериментальної групи комплекс занять з ліплення, з урахуванням умов розвитку творчої уяви: була створена предметно-розвиваюче середовище, використовувалися різні методи і прийоми роботи: ігрові, наочні, словесні, практичні методи; дитині надавалася свобода творчої діяльності.

Результати контрольного етапу показали, що заняття ліпленням успішно розвивають творчу уяву дітей дошкільного віку. Багато дітей старшого дошкільного віку змогли знайти оригінальне рішення при ліпленні автомобіля, при підборі кольору виробу і при зображенні коліс автомобіля.

ВИСНОВКИ

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що творча уява - процес створення людиною нових образів і ідей, які втілюються в конкретні оригінальні продукти діяльності; здатність людини до побудови нових образів за допомогою переробки психічних компонентів, які були придбані в минулому досвіді. Творча уява передбачає самостійне створення образу, речі, ознаки, які не мають аналогів. Творча уява починає проявлятися в старшому дошкільному віці, але не формується саме по собі, а складається протягом життя дитини і залежить від умов його життя, виховання, отриманих вражень дитини.

Ліплення є одним з видів образотворчого мистецтва, доступного дітям дошкільного віку, є найважливішим засобом всебічного розвитку дітей. Ліплення - один з різновидів скульптурної техніки, пов'язана з обробкою м'якого матеріалу - глини, пластиліну, солоного тіста; це образотворча діяльність, в процесі якої діти зображують предмети навколишнього їх дійсності, створюють елементарну скульптуру. Розрізняють такі види ліплення: декоративна, предметна, сюжетна. На заняттях ліпленням в дитячому саду здійснюється розвиток творчої уяви, формування у дітей образотворчих і технічних умінь, створення інтересу до даного виду діяльності.

Для розвитку творчої уяви при навчанні ліпленню необхідно дотримуватися ряду умов: використання в процесі навчання ліпленню різних методів і прийомів: ігрових, практичних, наочних, словесних, ігор та вправ на розвиток уяви, надання дитині свободи діяльності і створення позитивної мотивації до роботи.

Результати констатуючого етапу експерименту показали, що у дітей, які беруть участь в дослідженні, відзначається недостатній рівень розвитку творчої уяви, що вказує на необхідність подальшої роботи з дошкільнятами по його розвитку в процесі ліплення.

У ході формуючого етапу експерименту була створена предметно розвиваюче середовище, розроблений і впроваджений в освітній процес експериментальної групи комплекс занять з ліплення, з урахуванням умов розвитку творчої уяви: використовувалися різні методи і прийоми роботи: ігрові, наочні, словесні, практичні методи; використовувалися ігри та вправи на розвиток творчої уяви; дитині надавалася свобода творчої діяльності, наявність предметно-розвиваючого середовища.

Результати контрольного етапу показали, що заняття ліпленням успішно розвивають творчу уяву дітей дошкільного віку. В експериментальній групі високий рівень розвитку творчої уяви виріс на 9,1%, середній рівень зріс на 13,7%, а низький зменшився на 22,8%.

Отже, мета дослідження досягнута, а гіпотеза підтверджена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипенко М. Художньо-естетичне виховання - ліплення з глини - ліплення з солоного тіста : Журнал / Дошкільне виховання. 2013. № 4. С. 59-62.
2. Белобрикіна О.А. Маленькі чарівники, або на шляху до творчості [Текст]: Збірник методичних вказівок / Новосибірськ: МДПІ (Новосибірський державний педагогічний інститут), 1993. 62 с. Режим доступу <https://www.twirpx.com/file/544215/> Tuesday, 20 Nov 2018 10:09:38
3. Бондаренко Т.М. Комплексні заняття в першій молодшій групі дитячого садка: Практичний посібник для вихователя і методистів ЗДО / Х.: Учитель, 2004. 274 с.
4. Брушлинский А.В. Уява і творчість: Практичний посібник для вихователя і методистів ДОУ / М.: Ексмо, 2014. 145 с.
5. Ветлугіна Н.А. Художня творчість і дитина.: Посібник для вихователів дитячого садка / М.: Просвещение, 2002. 245 с.
6. Виготський Л.С. Уява і творчість у дитячому віці: Психологічний нарис. 3-е изд. / М.: Просвещение, 1991. 412 с.
7. Грибовська А.А. Навчання дошкільнят декоративного малювання, ліплення, аплікації: конспекти занять: Навчально-наочний посібник для дітей дошкільного віку / М.: Скрипторий, 2008. 151 с.
8. Грибовська А.А. Дітям про народне мистецтво : Навчально-наочний посібник для дітей дошкільного віку. / М.: Скрипторий, 2015. 164 с.
9. Грибовська А.А. Ліплення в дитячому садку: Конспекти занять для дітей 2-7 років. / М.: Сфера, 2013. 180с.
10. Дем'яненко О.М. Уява дошкільника : Журнал дошкільне виховання // Дошкільне виховання. К.: 2010. № 5. С. 136.
11. Доронова Т.Н., Якобсон С.Г. Навчання дітей малювання, ліплення, аплікації в грі: кн. для вихов. дет. саду / М.: Просвещение, 2013. 143 с.
12. Д'яченко О.М. Розвиток уяви дошкільнят: Серія «Психологія освіти» / М.: РАО, 2006. 197 с.

13. Д'яченко О.М. Розвиток уяви в дошкільному дитинстві : Серія «Психологія освіти» / М .: РАО, 2009. 131 с.
14. Зінківський В.В. Психологія дитинства : / М .: Академія, 2006. 346 с
15. Історія мистецтва. Живопис. Скульптура. Архітектура : / Головний редактор Н. Арановський. М .: Просвещение, 2017. 848 с.
16. Казакова Т.Т. Розвиток творчості у дошкільників : Посібник / М.: Просвещение, 2001. 192 с.
17. Казакова Т.Г. Розвивайте у дошкільників творчість. [Текст]: Методичний посібник для вихователів / Т.Г. Казакова. - М .: Просвещение, 2015. – 193 с.
18. Кирилова Г.Д. Розвиток уяви в дитинстві : Навчальний посібник / Орел: МП Простір, 2011. 120 с.
19. Козлова С.А., Куликова С.А. Дошкільна педагогіка : Учеб. Посібник для студ. серед. пед. навч. закладів. / М.: Академія, 1998. 432 с.
20. Колодіна Д.Н. Ліплення і малювання з дітьми 2-3 років. [Електронний ресурс]: Конспекти занять. / Режим доступу: <https://educ.wikireading.ru/2502>
21. Комарова Т.С. Образотворча діяльність в дитячому садку : Навчання і творчість. / М.: Педагогіка, 2010. 247с.
22. Комарова Т.С. Дитяче художня творчість : Методичні рекомендації до «Програмі виховання і навчання в дитячому садку» / М.: Мозаїка-Синтез, 2006. 136 с.
23. Комкова М.І. Методи і прийоми розвитку творчої уяви дошкільників у процесі ліплення. [Електронний ресурс]: / Соціальна мережа працівників освіти. - Режим доступу. - <https://nsportal.ru/user/244371/page/metody-i-priemy-razvitiya-tvorcheskogo-voobrazheniya-doshkolnikov-v-protssesse-lepki> Tuesday, 27 Nov 2018 21:29:08
24. Коссаковська Е.А. Ліплення в дитячому садку : Посібник для вихователів / М.: Учпедгиз, 1961. 145 с.

25. Космінська В.Б., Халезова Н.Б. Основи образотворчого мистецтва і методика керівництва образотворчою діяльністю дітей : Навчальний посібник для студентів / М.: Просвещение, 2007. 223 с.
26. Космінська В.Б. Теорія і методика образотворчої діяльності в дитячому саду : Навчальний посібник для студентів / М.: Просвещение, 2007. 253 с.
27. Корчинова О.В. Дитяче прикладна творчість : Книга / М.: Фенікс, 2005. 163 с.
28. Кудрявцева В., Сидельникова В. Дитина-дошкільник: новий підхід до діагностики творчих здібностей : Журнал / Дошкільне виховання. 1995. № 9, 10. С.52-59.
29. Леонтьєв О.М. Лекції з загальної психології. [Електронний ресурс]: / Режим доступу. - <http://sdo.mgaps.ru/books/K7/M1/file/2.pdf> Tuesday, 13 Nov 2018 9:05:40
30. Люблінська А.А. Нариси психологічного розвитку : / М.: НОРМА-ИНФРА, 2013. 478 с.
31. Ликова І.А. Образотворча діяльність в дитячому садку : Планування, конспекти занять, методичні рекомендації / М.: Карапуз, 2015. 140 с.
32. Методика навчання образотворчої діяльності та конструювання. [Електронний ресурс]: / За редакцією Т.С. Комарової. М.: Просвещение, 1991. 251 с. Режим доступу: <http://www.detskiysad.ru/izo/542.html> Tuesday, 6 Nov 2018 11:19:18
33. Мухіна В.С. Дитяча психологія : / М.: НОРМА-ИНФРА, 2012. 544 с.
34. Немов Р.С. Психологія : Учеб. для студентів вищ. пед. навч. закладів: У 3 кн. Кн. 1. Загальні основи психології. - 3-е изд. / М.: ВЛАДОС, 2011. 688 с.

35. Немов Р.С. Психологія : Учеб. Для студентів вищих. пед. навч. Закладів: У 3 кн. Кн. 2. Психологія освіти. 3-е изд. / М.: ВЛАДОС, 2009. 608 с.
36. Загальна психологія : / під ред. А.В. Карпова. М.: Просвещение, 2002. 345 с.
37. Пантелеева Л.В., Камінь Е.Н. Художня праця в дитячих садах : книга для вихователя дитячого садка / М.: Просвещение, 2007. 342 с.
38. Педагогіка : / під ред. В.А. Сластенина. М.: Школа-прес, 1997. 512 с.
39. Петровський А.В. Уява : Загальна психологія. / М.: Просвітництво, 2005. 279 с.
40. Підкасистий П.І., Хайдаров Ж.С. Технологія гри в навчанні і розвитку : / М.: МПУ, 2001. 269 с.
41. Поддьяков М.М. Психічне розвиток і саморозвиток дитини від народження до 6 років. Новий погляд на дошкільне дитинство : / М.: Річ, 2010. 234 с.
42. Програма «Від народження до школи» : / М.А. Васильєвої, Н.Є. Веракси Режим доступу: <http://www.docme.ru/doc/85140/> programma-ot-rozhdeniya-do-shkoly / Tuesday, 20 Nov 2018 11:19:40
43. Сакулина Н.П., Комарова Т.С. Образотворча діяльність в дитячому садку : / М.: Просвещение, 1982. 236 с.
44. Смирнова Е.О. Дитяча психологія : Учеб. для студ. вищ. пед. навч. закладів. / М.: ВЛАДОС, 2003. 368 с.
45. Соловйова О.М. Психологія розвитку творчості : / М.: НОРМА-ИНФРА, 2010. 748 с.
46. Сорокін Г.Л. Уява і фантазія в дошкільному віці : / Питання психології. К.: 2011. №2. С. 58-59.
47. Терентьев Р.О. Творча уява і способи його розвитку : / К.: Питання психології. 2011. №2. С. 45-51.

48. Халезова Н.Б. Декоративна пластика і декоративне ліплення в дитячому садку : / М.: Сфера, 2015. 112 с.
49. Художня творчість в дитячому садку : / Под ред. Н.А. Ветлугиной. М.: Просвещение, 2004. 284 с.
50. Шайдунова Н.В. Методика навчання дошкільнят образотворчої діяльності : навчальний посібник / М.: Сфера, 2008. 160 с.
51. Швайко Г.С. Заняття з образотворчої діяльності в дитячому саду : / М.: Просвещение, 2003. 236 с.
52. Юшкевич Н. Перспективний план ознайомлення дітей дошкільного віку з образотворчим мистецтвом / Дошкільна педагогіка. – К.: 2008. № 7. С. 50.
53. Яковлева Е.Е. Уява і творчість на заняттях в дитячому саду / Дошкільне виховання. К.: 2012. № 3. С. 22- 28.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Використовувані прийоми ліплення

«Розминка» - натиснення руками і пальцями на шматочок пластиліну або тіста.

«Отщипування» - відділення від великого шматка пластиліну або тіста невеликих шматочків за допомогою великого і вказівного пальців руки. Для цього спочатку прищипують з краю великого шматка невеликий шматочок пластиліну або тіста, а потім відривають його.

«Шльопання» - енергійне поплескування по тесту напруженої долонею з прямими пальцями. Розмах рухів можна варіювати.

«Сплющення» - стискання шматка тесту (пластиліну) з метою надання йому плоскої форми. Невеликий шматок пластичного матеріалу можна сплюснути за допомогою пальців. Великий шматок притискають долонями (під тиском ваги тіла) до плоскої поверхні.

Методичні рекомендації щодо організації ліплення з дошкільниками

Важко сказати, хто і коли вперше почав ліпити. Відомо лише, що за свій перший матеріал для ліплення людина обрала глину. Спочатку то були вжиткові вироби – різноманітний посуд, а вже згодом з'явилися глиняні прикраси і іграшки.

У північних країнах здавна й досі, коли на радість дітям випадає мокрий сніг, у дворах зростають справжні снігові містечка. А в теплих краях на березі моря влаштовують конкурси скульптур з піску. В садочку можливо використовувати і сніг, і пісок, але в основному на заняттях використовується глина, пластилін та солоне тісто.

Своєрідність ліплення полягає у тому, що за допомогою цього виду діяльності передається форма предмета в трьох вимірах.

Діти з задоволенням ліплять людей, тварин, посуд, транспортні засоби, овочі, фрукти, іграшки. Предмети, які вони створюють можливо використовувати в ігровій діяльності.

Під час підготовки до ліплення дитина дістає багато знань про предмет (назва, форма, будова, колір, призначення). Разом з тим збагачується і розвивається її словник, зв'язна мова, за допомогою якої можна описати образ по пам'яті. Це сприяє розвитку її мислення, уваги, уяви та інших процесів.

На заняттях дитина дістає відомості про способи ліплення і сама навчається це робити. На основі свого досвіду вона намагається самостійно розв'язати навчальні завдання, а згодом ця самостійність переростає у творчість.

У процесі ліплення більше, ніж за будь-якої діяльності, можна домогтися максимальної активності обох рук, розвивати і зміцнювати пальці, особливо великі, вказівні, середні. Щоб засвоїти техніку ліплення, дитині потрібно розвинути спеціальні рухи щодо їх сили, точності, темпу, спрямованості, плавності, ритмічності. Ці якості допоможуть дошкільнику надалі оволодіти різними видами навчальної, трудової діяльності.

Під час ознайомлення з предметом дитина навчається розуміти його красу. Вона сама починає передавати в ліпленні окремі виразні його ознаки, намагається ретельно обробити поверхню виробу, оздоблює його орнаментом та інше.

Ознайомлюючи дітей з деякими зразками скульптури і декоративно-прикладного мистецтва, ми виховуємо в них любов і повагу до людей, що створили ці чудові речі.

Ліплення допомагає виховати цікавість до образотворчої діяльності. Дитина ставить перед собою певну мету і доводить почату справу до кінця, а це сприяє розвитку організованості, цілеспрямованості і наполегливості, дисциплінує її.

Дорослим потрібно пам'ятати, що вони повинні навчати дитину ліпити, а не зробити з неї скульптора, і ліплення не самоціль, а лише засіб всебічного розвитку і виховання.

Передбачено ускладнення технічних прийомів. Це дасть змогу дорослим вибрати тему для роботи з дітьми відповідно їх вікові та уміння.

Є такі види занять з ліплення: за зразком, за задумом, з природи, предметне ліплення, сюжетне, декоративне, рельєфне.

За зразком: у присутності дітей дорослий ліпить зразок, розповідає про прийоми роботи і її послідовність. Кожну дію педагог підкреслює словами, рухами рук та пальців. На заняттях з ліплення, де діти закріплюють раніше набуті знання, дорослий використовує частковий показ лише тієї частини предмета, яку діти не знають чи погано засвоїли, ставить завдання побудувати композицію, запам'ятати предмети їх по пам'яті.

На заняттях другого типу – за задумом – діти самостійно, ґрунтуючись на своїх знаннях та вміннях, обирають тему, продумують композицію, визначають послідовність роботи, шукаючи прийоми виконання. Мета цих занять – розвиток самостійності, ініціативи і творчих здібностей дітей. Проведення їх дає змогу виявити інтереси дітей, ступінь розвитку їх творчих задумів, оволодіння зображувальними вміннями та навичками. Такими заняттями не слід зловживати (проводиться раз на квартал).

У роботі з дітьми дошкільного віку значне місце відводиться ліплення з природи. Критерієм оцінки таких робіт є подібність природи. Дитина вивчає предмет, виявляє основну форму, будову, пропорції, співвідношення частин, характерні особливості, прийоми ліплення предмета. Якщо виникає необхідність, педагог показує окремим дітям прийоми ліплення на окремому шматочку глини чи пластиліну.

Досить популярне і сюжетне ліплення. Діти старшого дошкільного віку роблять багатофігурні композиції, прагнуть зображувати людей, тварин у різних позах. Це здебільшого нескладні побутові сценки, епізоди казок та ін.

У роботі з дітьми різного дошкільного віку можна використати такі способи ліплення: конструктивний, пластичний і комбінований. Конструктивний – найпростіший з них. Предмет ліпиться з окремих частин. Наприклад, пташка: спочатку ліпиться тулуб, голівка, підставка, а далі з'єднуються усі частини і надають фігурці характерних ознак. Конструктивним способом ліплення діти користуються в молодшій групі дитячого садка. Цей спосіб застосовується надалі в усіх вікових групах, але кількість деталей збільшується, а прийоми з'єднання частин ускладнюються.

Пластичний спосіб найскладніший. Це ліплення із цілого шматку глини, з якого відтягуються усі дрібні деталі, частини тіла та ін. Починають діти ліпити цим способом з середньої групи (овочі, фрукти,

іграшки). Наприклад, під час ліплення мишки із загального шматочка глини дитина утворює потрібну форму, відтягує мордочку, вушка, хвостик, лапки та за допомогою стеки надає їй характерних ознак. Пластичним способом діти ліплять протягом усього дошкільного віку. В збірці подано зразки виготовлення предметів цим способом, це: качка, свинка та ін.

Комбінований спосіб поєднує в собі і ліплення з цілого шматка глини і з окремих деталей або частин. Наприклад, із шматка глини ліпимо частину курочки: тулуб, голову, а дрібні деталі та підставку готуємо окремо, а потім з'єднуємо їх. Зразки: півник, курочка, гусак, зайчик, крокодил, соболь, кенгуру, черепаха та ін.

Крім того, під час виготовлення птахів, тварин, людей користуються прийомами рельєфного ліплення: невеличкі шматочки глини або пластиліну накладаються на основну форму, а потім стекою або пальцями примазуються. Після чого виробу надають потрібної форми, це: синиця, снігур, Снігуронька, дід Мороз, виноград.

Робочим матеріалом для ліплення може бути як глина, пластилін або солоне тісто.

Прийоми ліплення для дітей третього року життя:

Діти цього віку вчаться відщипувати маленькі шматочки глини від грудочки, розкочувати прямими рухами, скочувати коловими рухами, вдавлювати, прищипувати, розплескувати між долонями, з'єднувати виліплені форми (циліндричні, кулясті, дископодібні). Найважчий прийом для дітей цього віку скочування. Тому спочатку потрібно дати дітям покатати між долонями готову кульку. Можливо вихователю виконати цю дію разом з дитиною. Діти вправляються в кругових рухах. З'єднують предмети з двох частин (не більше). Тематика така: крихти для півника, олівці, кукурудзяні палички, огірочки, бублики, ягідки, колобок, м'ячики, коржики, млинчики, гудзики, пірамідки, грибок, ляльку-неваліяку.

Прийоми ліплення для дітей 4-го року життя:

Діти продовжують знайомитися з прийомами ліплення: розкочування, скочування, з'єднують видовжені форми у кільце, розплескують, защипують пальцями краї (варенички ліплять). Діти цього віку вчаться ліпити нескладні предмети з двох, **трьох** частин однакової чи різної форми. Нове: вчаться розкочувати вертикально і під кутом (морква), відтягувати дрібні частини (дзьоб, хвіст пташки), примазувати, вчаться пропорційно ділити грудочку глини чи пластиліну. Тематика занять: «Кульки», «Ягідки», «Горішки для білочки», «Снігова баба», «Бурульки», «Веселий поїзд», «Качечка з каченятами».

Прийоми ліплення для дітей 5-го року життя:

Діти навчаються передавати у ліпленні якомога більше ознак предмета (циліндричної, кулястої, дископодібної форми). Діти закріплюють вміння дотримуватися пропорцій між частинами, заокруглювати і загострювати краї, відтягувати і примазувати дрібні частини, вдавлювати форми, опановують **спосіб ліплення з цілого**

шматка. Ліплять зображення з **5-6 частин.** Опановують в ліпленні овальну форму. Також діти цього віку вчаться створювати нескладні сюжетні композиції, використовують стеку для створення декору поверхні виробу.

Орієнтовна тематика: «Дарунки осені», «Грибна галявина», «Їжачки», «Рукавичка», «Троє Поросят», «Сервіз для ляльки».

Прийоми ліплення для дітей 6-го року життя:

Діти закріплюють прийоми ліплення, набуті в попередніх групах. Вчаться ліпити вільно використовуючи різні способи: конструктивний, пластичний, комбінований. Під час ліплення вчаться надавати фігурам стійкості. Вчаться ліпити з уяви, з натури. Тварин ліплять використовуючи пластичний спосіб (з цілого куска). Діти старшого дошкільного віку вчаться передавати динаміку предметів (тварини і люди рухаються).

Вчаться ліпити посуд стрічковим способом. Діти ліплять рельєфні зображення, декорують вироби маленькими деталями. В основному ліплять «пальцевим» способом (тримаючи в предмет в руках), не бажано, щоб діти цього віку розкачували та розплющували вихідну форму безпосередньо на дошці. В цьому віці у дітей вдосконалюються навички роботи зі стекою (нанесення рельєфів).

Конспекти занять

Заняття з ліплення «Лісова галявина» (старша група)

Техніка: пластиліновий живопис

Вікова група: старша група 5-6 років.

Форма організації: групова.

Мета: Розвиток і формування естетичного сприйняття, вміння виконувати роботу в техніці пластиліновий живопис.

Завдання:

- Вчити дітей передавати в ліпленні зображення птахів, тварин, ґрунтуючись на знання і досвід, отримані раніше ритмічно відщипувати невеликі шматочки пластиліну від основної маси, акуратно наносити їх по контуру зображення, плавно розгладжуючи поверхню.

- Тренувати в підборі потрібного кольору, доповнюючи зображення дрібними деталями.

- Формувати навик перевтілення в образ сонечка, вітру, передаючи їх характер рухами мімікою.

- Розвивати дрібну моторику рук і координацію рухів, емоційну чуйність, образне сприйняття, уяву, творчість. Розвивати інтерес до світу живої і неживої природи.

- Виховувати почуття товаришкості і взаємодопомоги, бажання допомагати тому, хто потребує допомоги.

Матеріал: картки з картону з контурним зображенням казкових героїв, пластилін, скринька, казкове дерево, стеки, серветки.

Хід заняття: Привітання та знайомство з дітьми. Встановлення контакту.

- Я приготувала для вас загадку, відгадку сховала в цій коробці. Як ви думаєте, що в ній лежить? (Відповіді)

Вихователь відкриває коробку, розглядає разом з дітьми вміст: звертає увагу на те, що пластилін різнокольоровий, що він може бути твердим.

- А якщо ми його покладемо на віконце до сонечка, яким він стане? (Відповіді)

- Для чого потрібен пластилін?

- А чи можна з нього виліпити будинки, дерева, квіти, тварин, птахів?

(Відповіді)

- А хотіли б ви побувати в пластиліновій країні? (Відповіді)

- А хто або що нам може допомогти в цьому, як ви думаєте? (Чарівна паличка, фея, чарівні слова, казкова скриня, весела пісенька, поїзд та інші). Звучить музика.

- Хлопці, а ви хочете відправитися в подорож на повітряній кулі? Чуєте, в групу залетів вітерець. Вітерець легкий, теплий, грає з квітами, ніжно торкається до пелюсток. Давайте вдихаємо чисте повітря лугів, полів і полетимо в чарівну пластилінову країну.

Він підхоплює нас і ми летимо над (Діти під музику і показ слайдів летять на повітряній кулі)

- Подивіться, вітерець, приніс нас на галявину. А на ній:

Варто дерево могутнє,

Маківка за хмарою.

Гілки то литі, листя золоті.

Листя ті дзвенять, дзвенять,

Пісні, казки кажуть.

Пісні з казками сплітаються,

У кована скринька опускаються.

Казки в скриньці старовинні

Те короткі, то довгі.

Як скринька наповнюється,

Так і казка починається.

- Діти, ви помітили на дереві скринька? Знімемо його. Як ви думаєте, чи є в скриньці казки? (Відповіді). Чи не відкривається, щоб його відкрити, потрібно сказати чарівні слова «Скринька, відкривши свій бочок».

Вихователь дістає зі скриньки листи з контурній промальовуванням тварин і птахів.

- Діти, хто намальований на аркушах? (Тварини і птахи)

- Що ж сталося з ними? Чому вони стали такими бляклими, невиразними, неясковими? Може ми сказали не ті чарівні слова?

- Як їм можна допомогти? (Відповіді)

- Чим можна прикрасити картинки? (Фарбами, ескізами, фломастерами, олівцями)

- А можна прикрасити пластиліном. Хочете я вам покажу? Для початку погладимо нашу лисичку пальчиком, щоб вона нас не боялася. Потім від шматочка пластиліну відщипуємо маленькі шматочки і рівномірним шаром наносимо на контурне зображення.

- Допоможемо відкрити їй очі.

- Ось яка в нас вийшла чудова лисиця.

- Хотіли б ви спробувати прикрасити пластиліном? (Та)

Пальчикові ігри для зняття напруги.

Діти вибирають листочки, самостійно виконують роботу.

В кінці заняття розглядаємо роботи, діти розповідають, у кого хто вийшов. Ось ви і допомогли тваринам і птахам, а ви хочете залишити їх у себе в дитячому саду? Ну а нам пора повертатися в дитячий сад. Під музичний супровід і слайд шоу летимо назад в дитячий сад.

Комплекс безпосередньо освітньої діяльності з ліплення (Молодший вік)

1. Булочки

Мета заняття. Навчити дітей скачувати кульки з тіста на плоскій поверхні; формувати інтерес до роботи з тестом; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Тісто, розділене на невеликі шматки; дошка.

Приєм ліплення. скочування

Хід заняття

Зробіть зі шматка тіста булочку (вона повинна мати форму кулі) і покладіть її на пластмасову тарілку. Вихователь. Подивіться, яка у мене вийшла булочка. Потім роздайте дітям шматочки тіста і запропонуйте їм самим скачати на дошці булочки. Результат можна обіграти - пригостити булочками ляльок.

2. Пиріжки

Мета заняття. Навчити дітей скачувати кульки з тіста в руках (у висячому положенні); формувати інтерес до роботи з тестом; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Тісто, розділене на невеликі шматки (шматок повинен поміщатися в дитячих долоньках).

Приєм ліплення. скочування

Хід заняття

Візьміть шматочок тіста і почніть перекладати його з однієї руки в іншу, імітуючи рухи, які ми використовуємо, коли ліпимо пиріжки. Свої дії можна супроводжувати пісенькою:

Я печу, печу, печу

Діткам всім по пиріжку.

А для милою матусі

Спечу два пряничка.

Їж, їж, мамочка,

Смачні два пряничка.

Я ребяток покличу -

Пиріжками пригощу.

Скачайте тісто і покладіть пиріжок на пластмасову тарілку. Потім роздайте дітям шматочки тіста і запропонуйте зробити пиріжки. Якщо у когось не виходить, можна обхопити руки малюка своїми руками і зробити пиріжок разом. Результат можна обіграти - пригостити пиріжками ляльок.

3. Апельсини

Мета заняття. Навчити дітей скачувати з пластиліну кульки; формувати інтерес до роботи з пластиліном; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Пластилін оранжевого кольору, заздалегідь розділений на шматочки; натуральний апельсин (або муляж, або заздалегідь виготовлена виріб); іграшка - Чебурашка; коробочка.

Приємний ліплення. скочування

Хід заняття

Почніть заняття з гри. Вихователь. Дізнаєтеся, хто це? Це Чебурашка. Чебурашка дуже любить апельсини. Зробимо апельсини для Чебурашки? Давайте подивимося, який буває апельсин.

Покажіть дітям натуральний апельсин або його заміник. Зверніть увагу на те, що апельсин має круглу форму і помаранчевий колір. Потім роздайте дітям шматочки пластиліну. Покажіть, як скачувати кульки діаметром близько 3 см.

Вихователь. Ось які вийшли апельсини! У мене є коробочка, давайте складемо в неї апельсини. А тепер подаруємо коробку Чебурашці. Дивіться, як Чебурашка радіє! У нього багато апельсинів.

Можна продовжити обігрування готових виробів.

Примітка. Апельсини можна скачати з тіста оранжевого кольору.

4. Цукерки

Мета заняття. Навчити дітей скачувати з пластиліну кульки середнього розміру; формувати інтерес до роботи з пластиліном; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Пластилін жовтого, червоного, помаранчевого і інших кольорів, розділений на шматочки; пластмасова тарілка; іграшки.

Приємний ліплення. скочування

Хід заняття

Почніть заняття з гри.

Вихователь. Сьогодні ми приготуємо частування - зробимо смачні круглі різнокольорові цукерки.

Роздайте дітям шматочки пластиліну. Покажіть, як скачувати кульки діаметром близько 2 см.

Вихователь. Ось які вийшли у нас цукерки! Ваня, у тебе цукерочка якого кольору? Жовта? Як ти думаєш, який у неї смак? Лимонний. Поклади цукерку на тарілочку. А у тебе, Лена, яка цукерка? І так далі.

Педагог обходить з тарілкою всіх малюків, просить розповісти, яка у кого вийшла цукерка, збирає цукерки на тарілку. Якщо заняття проводиться в маленькій групі, можна влаштувати так, щоб у всіх дітей

були різні цукерки. Потім гра триває: діти вибирають і приносять іграшки (краще взяти гумові), пригощають їх цукерками. Можна організувати чаювання (використовуйте іграшкову посуд).

5. Вітаміни

Мета заняття. Продовжувати вчити дітей скачувати з пластиліну кульки невеликого розміру; формувати інтерес до роботи з пластиліном; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Пластилін різних кольорів, розділений на маленькі шматочки; прозора пластмасова банка (з кришкою) з широкою шийкою; справжні вітаміни (можна використовувати аскорбінову кислоту в драже); іграшки.

Приємний ліплення. скочування

Хід заняття

Почніть заняття з гри. Вихователь. Давайте пограємо в доктора. Що дає доктор дітям, щоб вони не хворіли і росли міцними і здоровими? Вітаміни. Зараз я роздам всім по вітамінки. Ось тобі, Діма, вітаминка. Які вітаміни на смак? Правильно, кислі. Всі отримали вітаміни? Добре. А тепер давайте приготуємо вітамінки для наших улюблених іграшок.

Роздайте дітям шматочки пластиліну. Покажіть, як скачувати кульки діаметром близько 1 см. Вихователь. Ось які вийшли у нас вітаміни! Давайте роздамо їх іграшок.

Вихователь організовує гру. Потім діти складають все кульки-вітамінки в банку і закривають кришкою.

6. Вишеньки

Мета заняття. Закріпити у дітей навик скочування кульок з пластиліну (середнього розміру); навчити вдавлювати деталі в пластилін; формувати інтерес до роботи з пластиліном; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Пластилін червоного (вишневого) кольору, розділений на шматочки; палички довжиною близько 5-6 см (можна використовувати палички від льодяників, вушні палички без вати або сірники без сірки); пластмасова тарілка; натуральна вишня на черешку (або муляж, або готова виріб з пластиліну); лялька.

Прийоми ліплення. Скочування, вдавлювання.

Хід заняття

Почніть заняття з гри. Вихователь. Наша Марія хоче з'їсти ягоду. Давайте запитаємо Марію, яку ягідку вона хоче. Марія хоче малину? Ні. Може, полуницю? Ні. Вишню! Давайте почастиємо Марію вишнями.

Роздайте дітям шматочки пластиліну темно-червоного кольору. Покажіть дітям вишню на черешку.

Вихователь. Якого кольору вишні? Правильно, темно-червоного. А яка у них форма? Кругла. Візьміть червоний пластилін, скачайте з пластиліну кульки. Запропонуйте малюкам скачати з пластиліну кульки-вишеньки діаметром близько 2,5 - 3 см. Після цього роздайте палички і покажіть, як треба втиснути паличку в пластиліновий кульку. У разі необхідності допоможіть.

Вихователь. Ось які вийшли вишеньки! Дуже зручно їсти вишні, якщо у них є черешок. Береш за нього і кладеш вишеньку в рот. Тепер у нас ціла тарілка з вишнями. Багато вишень. Давайте почастуємо Марію. А може бути, почастуємо ще кого-небудь?

Потім продовжите гру: обіграйте виліплене частування, запросіть іграшкових гостей. Спонукайте дітей пригощати різних ляльок.

7. Яблука

Мета заняття. Закріпити у дітей навик скочування кульок з пластиліну; навчити вдавлювати деталі в пластилін, притискати пластилінові деталі; формувати інтерес до роботи з пластиліном; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Пластилін червоного або жовтого кольору, розділений на шматочки середньої величини, і пластилін зеленого кольору (маленькі шматочки); натуральне яблуко або його муляж; палички довжиною 2,5 - 3 см; пластмасова тарілка або маленька кошик (коробка); іграшки.

Прийоми ліплення. Скочування, сплющування, вдавлювання палички, з'єднання деталей.

Хід заняття

Вихователь. Уявіть собі, що зараз кінець літа, пора збирати урожай. Що вирросло на яблуні? Соковиті, стиглі яблука. Давайте зробимо яблука з пластиліну!

Покажіть дітям яблуко. Зверніть увагу дітей на те, що яблуко має круглу форму і червоний колір. Запитайте, якого ще кольору бувають яблука (жовті, зелені).

Роздайте дітям шматочки пластиліну червоного, жовтого і зеленого кольору. Запропонуйте скачати з них кульки. Великі червоні і жовті кульки діаметром 3 см - це яблука (діти можуть вибрати шматочок пластиліну того кольору, який їм хочеться). Маленький зелений кулька діаметром 1 см потрібен для виготовлення листочка. Роздайте дітям палички і запропонуйте втиснути їх в яблука - вийде яблуко з черешком.

Потім запропонуйте взяти маленький зелений кульку, покласти його між великим і вказівним пальцями і стиснути - вийде зелений листок.

Покажіть, як треба прикріпити листок до черешка - придавити. Вийшло яблуко з черешком і зеленим листочком.

Можна обіграти виріб - скласти яблука на блюдо або в кошик (коробку) і пригостити іграшки.

8. Ковбаска

Мета заняття. Навчити дітей віддають перевагу катанню з пластиліну ковбаски; формувати інтерес до роботи з пластиліном; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Червоний або коричневий пластилін, розділений на шматочки середньої величини; пластмасова тарілка.

Приєм ліплення. Розкочування.

Хід заняття

Роздайте дітям шматочки пластиліну потрібного кольору. Поясніть, що вони будуть ліпити з пластиліну ковбаску. Покажіть, як можна розкочати ковбаску (довжина 7-10 см, діаметр 2 см), поступово пересуваючи долоню з одного її кінця на інший, щоб ковбаска була однакової товщини по всій довжині. При необхідності допоможіть.

Обіграйте готові вироби. Виліплені дітьми ковбаски можуть бути використані в подальшій роботі на занятті «Бутерброди».

Примітка. Такі ж ковбаски можна розгортати з тіста.

9. Банани

Мета заняття. Продовжувати вчити дітей віддають перевагу катанню з пластиліну ковбаски; формувати інтерес до роботи з пластиліном; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Пластилін жовтого кольору, розділений на шматочки середньої величини; пластмасова тарілка або маленька коробочка; натуральний банан або його муляж; маленька іграшкова мавпочка.

Приєм ліплення. Розкочування.

Хід заняття

Почніть заняття з гри. Покажіть дітям маленьку іграшкову мавпочку. Вихователь. Дивіться, хто до нас сьогодні прийшов в гості! Дізналися, хто це? Це мавпочка! Дивіться, яка вона смішна. У неї довгий хвіст, коричнева шерстка. Вона вмє лазити по високих деревах і стрибати з гілки на гілку. А знаєте, що любить мавпа є? Банани! Давайте почастиємо її бананами.

Покажіть дітям банан. Зверніть їхню увагу на те, що банан має жовтий колір, вкажіть на його розмір і форму (трохи вигнутий).

Роздайте дітям шматочки жовтого пластиліну. Покажіть, як можна розкочати з них ковбаски (довжина близько 7 см, діаметр 2 см). При необхідності допоможіть. Потім покажіть, як треба зігнути пластилінову

ковбаску, щоб вийшов банан. Коли вироби будуть готові, продовжите гру: почастиєте мавпочку бананами, складіть банани на тарілку і почастиєте інші іграшки.

10. Морквина

Мета заняття. Продовжувати вчити дітей віддають перевагу катанню з пластиліну ковбаски, з'єднувати пластилінові деталі шляхом придавлювання; формувати інтерес до роботи з пластиліном; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Пластилін оранжевого кольору, розділений на шматочки середньої величини; пластилін зеленого кольору в брусках; натуральна морквина або її муляж; іграшковий або пластиліновий зайчик.

Прийоми ліплення. Розкочування, відщипування, з'єднання деталей.

Хід заняття

Почніть заняття з гри. Покажіть дітям іграшкового зайця.

Вихователь. Прискакав зайчик з лісу і каже: «Ах, який я голодний! Дайте мені, будь ласка, морквину!» Є у нас морквина? Ні. Давайте зробимо для зайчика морквину з пластиліну! Покажіть дітям морквину. Зверніть їхню увагу на те, що морква має помаранчевий колір, що вона довга і у неї є зелений хвостик.

Роздайте дітям шматочки пластиліну оранжевого кольору і запропонуйте розкочати ковбаски (довжина 5 - 6 см, діаметр 2 см). Покажіть, як це робиться. Зверніть увагу, що ковбаски не повинні бути занадто довгі і тонкі. При необхідності допоможіть.

Потім запропонуйте відщипнути від бруска пластиліну зеленого кольору невеликий шматочок і зробити з нього ковбаску (довжина 2 - 2,5 см, діаметр 5 мм), розгортаючи її пальцем. Поясніть, що це буде хвостик у морквини. Покажіть дітям, як можна прикріпити хвостик до морквині методом притискування деталей.

Коли вироби будуть готові, продовжите гру: почастиєте зайчика морквинами, складіть їх на тарілку, почастиєте інші іграшки.

11. Змійка

Мета заняття. Закріпити у дітей навик розкочування довгих ковбасок; навчити сплющувати один кінець пластилінової ковбаски і загострювати інший кінець; формувати інтерес до роботи з пластиліном; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Пластилін різних кольорів, розділений на шматки середнього розміру; лист картону зеленого кольору; змійка (іграшкова або виліплена з пластиліну).

Прийоми ліплення. Розкочування, сплющування, загострення.

Хід заняття

Почніть заняття з гри. Покладіть на лист картону і покажіть дітям маленьку змійку. Зверніть увагу дітей на те, що змійка довга, тонка. На очах у дітей розкачайте шматок пластиліну в довгий і тонкий валик довжиною близько 10-15 см. Хвіст загострити, голову приплюснута, щоб вона виділялася.

Вихователь. Ось яка змійка у мене вийшла! Покажіть, де у неї голова? А де хвіст? Як змія сичить? Ш-ш-ш!

Роздайте дітям підготовлені шматочки пластиліну різних кольорів. Запропонуйте вибрати колір змійки і виліпити її самостійно. Коли змійки будуть готові, запропонуйте покласти їх спати (складіть в спіраль). Продовжіть гру: змії прокинулися і пішли гуляти - повзати по галявині.

Примітка. Таких же змій можна розкачати з тіста.

12. Готуємо салат

Мета заняття. Закріпити у дітей навик скочування і розкочування пластиліну; навчити користуватися стеком «ніж» - розрізати пластилін на шматочки потрібної величини; формувати інтерес до роботи з пластиліном; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Пластилін червоного і зеленого кольору; стеки «ніж» або пластмасові ножі, можна також користуватися пластмасовою лінійкою маленького розміру (щоб дітям зручно було тримати її в руці); дощечки; пластмасові тарілки.

Прийоми ліплення. Розкочування, скочування (2-й спосіб), розрізування.

Хід заняття

Це заняття можна обіграти як частування для ляльок. Роздайте дітям пластилін і запропонуйте приготувати «овочі». «Огірок» - розкачати в ковбаску пластилін зеленого кольору. «Помідор» - скачати кульку з пластиліну червоного кольору.

Коли «овочі» будуть готові, приступайте до приготування «салату». Для цього навчіть дітей правильно користуватися стеком «ніж»: міцно тримати в руці, не нахилиючи «лезо», при розрізанні рухати вперед і назад з тиском достатньої сили. Спочатку варто потренуватися на шматку пластиліну. Потім приступайте до розрізання «огірків» і «помідорів» на шматочки і складанню їх в тарілку - вийшов «овочевий салат». Готові вироби обіграйте.

13. Бутерброди

Мета заняття. Закріпити у дітей навик скочування і розкочування пластиліну; продовжувати вчити користуватися стеком «ніж» - розрізати

пластилін на шматки потрібної величини; формувати інтерес до роботи з пластиліном; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Пластилін червоного, жовтого і світло-коричневого кольору; стеки «ніж» або пластмасові ножі, або невелика пластмасова лінійка (що дітям зручно було тримати її в руці); дощечки; пластмасові тарілки.

Прийоми ліплення. Розкочування, скочування, сплющування, розрізання.

Хід заняття

Це заняття можна обіграти як частування для ляльок. Роздайте дітям пластилін і запропонуйте приготувати «продукти». «Ковбаса» - розкачати пластилін червоного кольору в ковбаску. «Сир» - відрізати від бруска за допомогою стеки шматок жовтого пластиліну. «Хліб» - скачати з пластиліну світло-коричневого кольору кульку, потім трохи розкачати його до придбання витягнутої форми і сплюснути (між пальцями або на дощечці, притиснувши долонькою). При необхідності допоможіть.

Коли «продукти» готові, можна приступати до приготування «бутербродів». Для цього навчіть дітей правильно користуватися стеком «ніж»: міцно тримати в руці, не нахиляючи «лезо», при розрізанні рухати вперед і назад з тиском достатньої сили.

Спочатку варто потренуватися на шматку пластиліну. Потім приступайте до розрізання «хліба», «ковбаси» і «сиру». З шматочків складіть бутерброди, розкладіть їх на маленькі пластмасові тарілки.

Готові вироби обіграйте.

14. Сушки

Мета заняття. Навчити дітей діяти за показом - розгортати з пластиліну ковбаски і з'єднувати кінці пластилінової ковбаски між собою шляхом придавлювання; формувати інтерес до роботи з пластиліном; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Пластилін світло-коричневого або іншого відповідного кольору, розділений на шматочки середньої величини; натуральна сушка; лялька або інша іграшка. **Прийоми ліплення.** Розкочування, з'єднання кінців.

хід заняття

Почніть заняття з гри. Покажіть дітям іграшку і натуральну сушку.

Вихователь. Подивіться, що лялька Марія з собою принесла. Це сушка. Сушка смачна, хрустка. З'їла Марія сушку. Каже: «Хочу ще!» Давайте зробимо сушки для Марії. Запропонуйте малюкам уважно розглянути сушку, зверніть увагу на її товщину і форму. Потім покажіть,

як її робити: розкачайте ковбаску (довжина близько 10 см, діаметр 1 см) і з'єднайте кінці, щоб вийшло колечко.

Після цього запропонуйте дітям діяти самостійно. Що стосується труднощі допоможіть.

Коли вироби будуть готові, продовжите гру: складіть сушки на тарілку, почастиєте ляльку і інші іграшки.

Примітка. Такі ж сушки можна виліпити з тіста.

15. Гусениця

Мета заняття. Навчити дітей діяти за показом - скачувати з пластиліну кульки і насаджувати їх на тонку паличку; формувати інтерес до роботи з пластиліном; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Пластилін різних кольорів, розділений на шматочки; готова виріб - гусениця; тонкі палички (можна використовувати вушні палички без вати); лист картону або дощечка.

Прийоми ліплення. Скочування (2-й спосіб), нанизування.

Хід заняття

Покажіть дітям готову саморобку - гусеницю. Зверніть увагу малюків на те, що тіло гусениці складається з окремих кульок.

Вихователь. Подивіться, хто це повзе? Дізналися? Це гусениця. Давайте зробимо нашій маленькій гусениці подружок.

Покажіть дітям, як робити гусеницю: скачайте з шматочків пластиліну 4 - 6 кульок діаметром близько 1,5 - 2 см, потім по черзі насадите кожен кульку на тонку паличку, закладьте на останньому кульці отвір, зробіть з маленьких кульок очі і приліпите їх у відповідних місцях. Поясніть дітям, що гусінь можна зробити як з кульок одного кольору, так і з різнокольорових кульок. Готові вироби обіграйте.

16. Невалюшка

Мета заняття. Навчити дітей діяти щодо поетапного показу - скачувати з пластиліну кульки і з'єднувати їх один з одним в певному порядку; закріплювати знання дітей про величину і просторове розташування предметів; формувати інтерес до роботи з пластиліном; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Шматки пластиліну оранжевого або червоного кольору: один великий (для тулуба), другий трохи менший (для голови), два маленьких шматочка (для рук), пластилінові кульки чорного, жовтого і червоного кольору (відповідно очі, ніс і рот, для останніх деталей замість пластиліну можна використовувати намистини); горох для «гудзиків» або інші відповідні матеріали; іграшка - невалюшка; дошки для моделювання.

Прийоми ліплення. Скочування, з'єднання.

Хід заняття

Покажіть дітям неваляшку, запропонуйте пограти з нею. Вихователь. Це - лялька-неваляшка. Знаєте, чому вона так називається? Тому що неваляшка ніколи не падає. Ну-ка, спробуйте перекинути її. Не виходить.

Зверніть увагу малюків на те, що неваляшка складається з окремих кульок різного розміру, з'єднаних між собою в певному порядку. Роздайте дітям дошки для моделювання та підготовлені шматочки пластиліну і запропонуйте зліпити неваляшку.

Покажіть дітям, як це робиться, пояснюйте кожен етап роботи, спонукаючи їх повторювати ваші дії. Спочатку скачайте кульки з підготовлених шматочків пластиліну (їх можна скачувати в будь-якому порядку). Коли всі кульки будуть готові, запропонуйте дітям вибрати найбільший з них і попросіть поставити його на дощечку. Потім запропонуйте вибрати другий за величиною кульку і попросіть прикріпити його зверху (можна скріплювати кульки, тримаючи їх в обох руках). Решта маленькі кульки прикріпіть з двох сторін - вийдуть руки. Потім роздайте деталі для особи і покажіть, як прикріплювати очі, ніс і рот (щоб дітям було легше орієнтуватися, можна намітити місця для прикріплення деталей особи за допомогою стеки). Потім роздайте по 2 - 3 горошини і запропонуйте зробити гудзики на животику у неваляшки. Готові вироби обіграйте.

17. Сніговик

Мета заняття. Продовжувати вчити дітей діяти щодо поетапного показу - скачувати з пластиліну кульки і з'єднувати їх один з одним в певному порядку; закріпити знання про величину, про просторове розташування предметів; формувати інтерес до роботи з пластиліном; розвивати дрібну моторику.

Матеріали. Пластилін білого кольору, розділений на шматочки різного діаметру - два маленьких (для рук), один великий і два менші (для тулуба), підготовлені заздалегідь носи - «морквини» - шматочки пластиліну оранжевого кольору і очі - «вуглинка» - можна виліпити маленькі кульки з пластиліну чорного кольору або використовувати намистини; кришки від пляшок або інші відповідні матеріали; готова виріб - сніговик; дошки для моделювання.

Прийоми ліплення. Скочування, з'єднання.

Хід заняття

Покажіть дітям готову саморобку - сніговика. Зверніть їхню увагу на те, що тіло сніговика складається з окремих кульок різного розміру, з'єднаних між собою в певному порядку.

Вихователь. Настала зима. Випало багато білого пухнастого снігу. Хлопці вийшли на подвір'я і зліпили сніговика. Подивіться, який гарний вийшов сніговик! Якого він кольору? Білого. А якого кольору в нього очі? Чорні. А ніс? Помаранчевий. Давайте і ми виліпимо таких же сніговиків, щоб нашому сніговику було з ким погуляти і пограти в сніжки.

Покажете дітям, як робити сніговика: демонструйте кожен етап роботи, спонукаючи дітей до повторення. Спочатку скачайте кульки з підготовлених шматочків пластиліну (скачувати кульки можна в будь-якому порядку). Коли всі кульки будуть готові, запропонуйте дітям вибрати найбільший кульку і попросіть поставити його на дощечку. Потім запропонуйте вибрати другий за величиною кульку і попросіть прикріпити його зверху (можна скріплювати кульки, тримаючи їх в обох руках). Виберете третій за величиною кульку, візьміть його і прикріпіть поверх двох інших - діти повторюють. Решта маленькі кульки прикріпіть з двох сторін - вийдуть руки. Потім роздайте деталі для обличчя та голови і покажіть, як прикріпити в центрі особи ніс-морквину, а по обидва боки носа - очі. На голову сніговика можна надіти кришку від пластикової пляшки або інший відповідний предмет - вийде шапка. Готові вироби обіграйте.

Консультація та поради для батьків

«Як і що ліпити з пластиліну з дитиною»

Вибір кольору

Почніть з вибору кольору пластиліну: запропонуйте малюкові вибрати, наприклад, з двох кольорів (не варто пропонувати відразу всю коробку пластиліну, інакше у малюка просто «розбіжаться очі»). Головне, щоб дитину приваблювало, а не відштовхувало, тому не вибирайте самі за дитину - ваші уподобання можуть сильно розходитися.

Розминка

Коли колір обраний, то не чекайте, що малюк сам почне щось ліпити. Розімніть пластилін руками: дитина нехай розминає свій брусок, а ви - свій. Після «розминки» можна приступити безпосередньо до ліплення.

Основні дії

Покажіть дитині, як можна розім'яти пластилін, відщипнути від нього шматочок, зробити з нього корж. Загалом, дотримуйтесь основних дій, описаних вище. Для першого заняття виконання простих маніпуляцій буде достатньо для того, щоб зацікавити дитину.

Шматочки

Відщипування шматочків пластиліну - одне з улюблених занять малюків. Направте це заняття в потрібне русло - приліплюйте шматочки на щільний картон або просто на аркуш паперу. Більш ускладнена версія цього завдання: приліплювати шматочки пластиліну «зі змістом»: «наряджайте» намальовану ялинку, вішайте яблучка на намальовані яблуні та інше.

«Ковбаски» та кульки

Катайте «ковбаски» і кульки з пластиліну: двома долоньками або однієї долонькою про шматок картону або паперу. Отриману «ковбаску» можна згорнути в колечко або в змію. А маленькі кульки можна розчавлює пальчиками.

Відбитки

Одне з найбільш захоплюючих занять для малюків - робити щонебудь відбитки на пластиліні. Ви розкочуєте корж з пластиліну, а малюк тицяє в нього всім, чим можна (вірніше всім, що ви йому запропонуєте): іграшкової виделкою, ковпачком від фломастера, власним пальчиком, ложкою.

Обліплювання

Запропонуйте дитині обліпити пластиліном стакан або будь-яку іншу ємність, яку потім можна прикрасити намистинами або будь-яким іншим матеріалом - вийде відмінна ваза. Для малюків молодшого віку можна вирізати шаблони різних фігурок і наклеювати пластилін на них.

Пластилін та інші матеріали

У ліпленні з пластиліну можна (і потрібно!) Використовувати інші матеріали: горох, квасоля, гречку, макарони різної форми і кольору, гудзики та інші. Розкачайте з пластиліну коржиків і запропонуйте дитині приліплювати на них дрібні предмети (це дуже корисно для розвитку дрібної моторики дитячої ручки). Слідкуйте, щоб всі ці чудові предмети відправлялися в пластилін, а не в рот!

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Фаренюк Надія Володимирівна,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;
 - надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
 - самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

(дата)

(підпис)

Надія Фаренюк
(ім'я, прізвище)